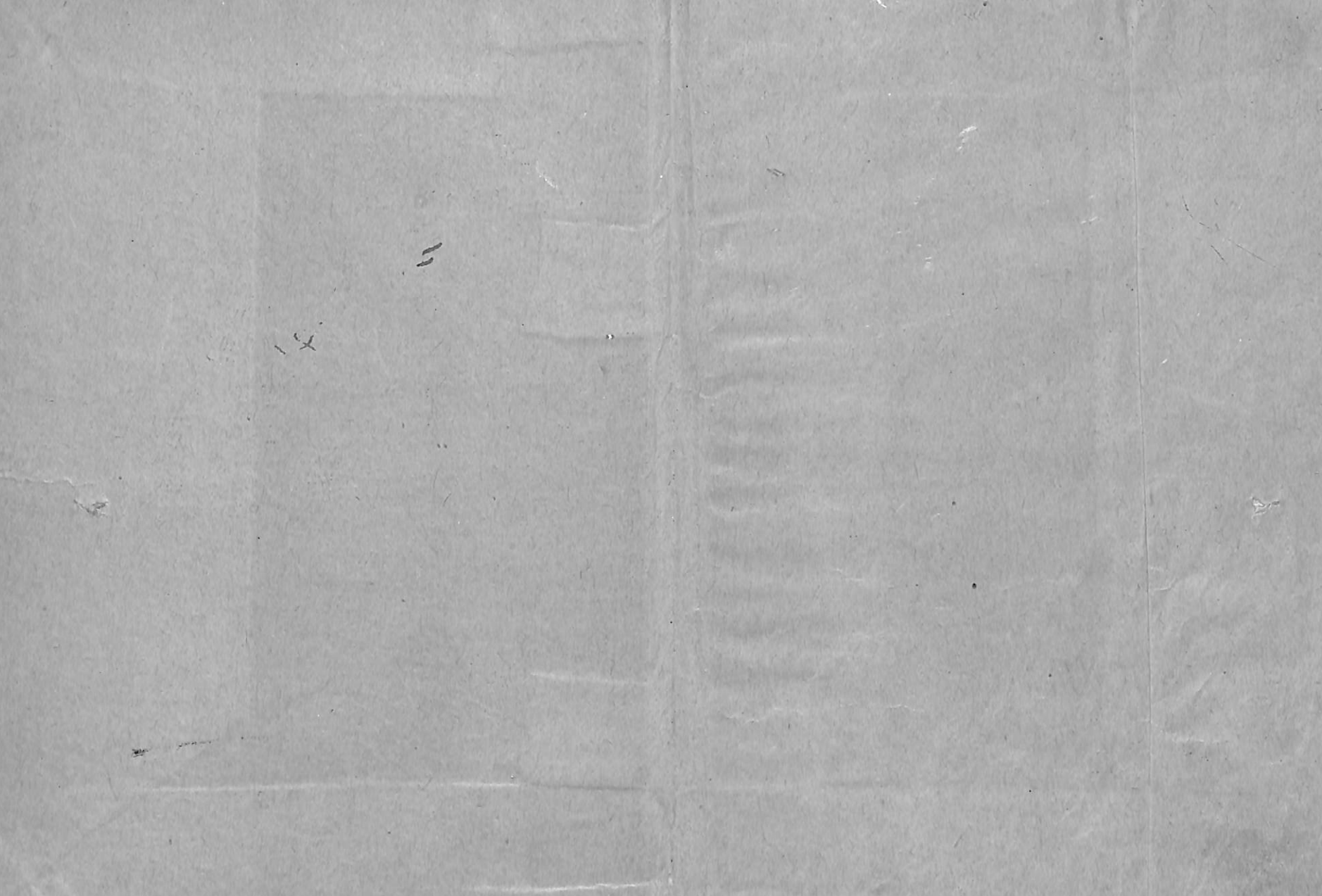

891.99

7-99

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

891.99

7-99

48

ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ

ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՅ

ԿԱՄ

ԱՍՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ՊԱՐՍԿԱՑ

Ի ՀԱՅՍ

Թասերգութիւն երգախան
բաժանեալ յերկուս Թուական, ի Հինգ Աւարս,
յերիս Պատկերս եւ ի Մի Վերջաբան

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

Պ. ԵՒ Պ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ ԵՂԱՐԲ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵԱԿ Կ. ԿԱՐՈՅԱՆ

Պապ Եւ, «ԻԳՏԱՄ» Խան

1908

04 APR 2013

28237

ԱՆՁԻՆՔ Ա. ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ
==o==

ՈԳԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՅ .
ՏՈՒՂԻԼ , քաղաւոր Պարսից .
ԳԱԳԻԿ ԱԲԱՍԵԱՆ , քաղաւոր Կարուզ .
ԹԱԹՈՒԼ , իշխան Հայկազն .
ԱԲԱՍ , զօրապետ Պարսից .
ՊԱՐՍԻԿ ԶՕՐԱԿԱՆ ՄԸ .
ԾԵՐՈՒՆԻ ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԸ .

ԱՆՁԻՆՔ Բ. ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ
==o==

ԱԼՓԱՍԼԱՆ , քաղաւոր պարսից .
ԲԱԳԱՐԱՏ , իշխան Անիի .
ՈՐՏԵԼՄԵՉ , զօրապետ պարսից .
ԱՂԿԱՆ , իշխան պարսիկ .
ՏԷՐ ՎԱՀՐԱՄ , ծեր քահանայ .
ԶԱՐՄՈՒՀԻ , Բաղարասայ աղջիկը .
ԱՊՐՍԱՄ , հրամանատար զօրաց Անիի .
ԼԵՒՈՆ , հայ պատանի .
ԳՈՒՐԳԷՆ , { իշխանի Հայոց
ԲԱԲԳԷՆ , {
ՎԻՐԱԽՈՐԵԱԼ ՄԸ .
ԱՂԶԻԿ ՄԸ
ԿՈՅՐ ԾԵՐՈՒՆԻ ՄԸ .
ՊԱՀՆՈՐԴ ՄԸ .

ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ

ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՆՅ

Կ Ա Մ

ԱՍՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ՊԱՐՍԿԱՅ

Ի Հ Ա Յ Ս

ԱՌԱՋԻՆ ԹՈՒԱԿԱՆ

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ա.

Տեսարանն է դաշտակ մը.—Աջ կողմը բլուր մը.—հորը աւերակ
մը.—Արեւը հորիզոնէն նոր վեր կը բարձրանայ .

ՏԵՍԻԼ Ա.

ԳԱԳԻԿ ԱԲԱՍԵԱՆ (ձիով) , ԹԱԹՈՒԼ (ետեւէն) որուն կը հետեւի
բանակ մը , տեսարանին աջ կողմէն կը մտնեն հետեւեալ պատերազ-
մական երգը երգելով) :

Ե Ր Գ

Ժամ է արդ փառաց
Որդիկ քաջազանց ,
Արեամբ քաղեցէի
Դափնիս վարդագեղ :

Վառեալ ի գէն հուր ,
Ի սուր եւ յերկաթ ,
Ըզլիւրէժ դիցազանց
Լուծէ՛ք օճ յառաջ :

ԳԱԳԻԿ .—(հիւանդ եւ վիրաւոր) Ահա արեւը կը ծագի, քաջ ընկերակիցք, դիտեցէք չորս կողմերնիդ եւ տեսէք թէ մեր հայրենիքն ինչ տիւր տեսարաններ կ'ընծայէ մեր աչացը . արեւն աղեւտալի գոլորչի մ'է պատեր մեր բերրի դաշտերը եւ զուարթ քաղաքները . հարցնենք նախնեաց գերեզմաններուն թէ այսպէս էր առաջ Հայաստան . այնպիսի ժամանակի մը մէջ ենք որ՝ մայրերն իրենց զաւակացը խաղալիկի տեղ դանակ կուտան, որպէս զի արեւն ու պատերազմի վարժութիւն, եւ հայրն ա՛յն ատեն կը ճանչէ իւր զաւակը, երբ Պարսկի մը եւ թշնամիի մը արեւամբը ներկուած սուր մը իրեն ներկայացնէ :

ԹԱԹՈՒԼ .—Արքայ քաջ, ես ալ այդ ուխտը մօրս սրբազան գրկացը մէջ ըրած եմ եւ հօրմէս ալ զէնք շարժել սորված եմ... թշնամուցն դէմ անվերեր զինուոր մը ըլլալու համար պէտք է մօրմէ մը՝ ամուլ սորվիլ, եւ հօրմէ մը՝ կուռիլ :

ԳԱԳԻԿ .—Եւ ի՞նչպէս չառնենք այն վատ ազգը՝ որ Հայոց այնչափ անձնուիրութեանց եւ ձեռնտուութեանց փոխարէն՝ Հայուն սրած սուրը Հայուն դէմ կը դարձնէ, երբ զայն անտերունջ գտնէ . ահա կը տեսնենք Տուզլիլ որ քանի մը տարիէ ի վեր զօրաց նորասոր գութաբաւերներ զրկելով Հայաստանը կը կողոպտէր կը քանդէր, հիմա ալ ինք պորսկական բանակին զլուխն անցած կու գայ բոլորովին կողոպտելու եւ ի հիմանց կործանելու, բայց աւա՛ղ, այնչափ սոսկալի չեն թշնամուցն յարձակումները, որչափ են վատ արանց քստնելի մասնութիւնները, մասնութիւն . . . ահա այս է հողույս վերքը որ զիս կը տանջէ, իսկ մարմնույս վրայի այս վերքը որ քանի մը օր առաջ պարսիկ զօրակմանէ մը ընդունեցայ, պատուանշան մը կը համարեմ, ուրիշետեւ իմ ձեռքս իր սեւ հողին սաղայելին նուիրեցի, իսկ հայրենեաց մասնի մը ոգին, որ նոյնիսկ սաղայելին անընդունելի է, որո՛ւն կրնասք յանձնել . . . քաջ ընկերք, խորշիք այս ոճիրէն . քիչ ատենէն Տուզլիլի դէմ պիտի պատերազմինք, Հայաստանի սեւ մին վրայ սլիտի կուռիք ամենաբար, եթէ կան ձեր մէջ անամբներ որոնց ծանր գայ այս գիրքին մէջ պատերազմիլ, թո՛ղ ձգեն սուբերնին . ես առանց զիրենք մեղադրելու՝ կընդունիմ իրենց հրաժարականը :

ԹԱԹՈՒԼ . Արքայ քաջ, Հայուն սրտին մէջ պարսկական տառիւթենէն ուրիշ բան մի՛ փնտռեր, միթէ կա՞յ Հայ մը որ Պարս-

կին հարուածը զգացած չըլլայ, եթէ իր հօրը կամ եղբօրը վերքը չորցած կամ անհետացած է, Հայաստանի ստացած վերքերը դեռ թաց են, կը միան եւ մեղ կը դիտեն վրէժինդիւր եւ արիւնոտչառ աչքերու պէս . . . (զօրաց) դիտեցէ՛ք եթէ կրնաք, հայրենասէր որտե՛ր, այն անդ վերքերը տեսնելով :

ԶՕՐԱԿԱՆՔ .—Վրէժինդըութիւն :

ԳԱԳԻԿ .—Կ'առե՛ք ուրեմն Պարսիկը :

ԶՕՐԱԿԱՆՔ .—Միշտ :

ԳԱԳԻԿ .—Կ'երդնու՛ք Հայաստանի վերքերուն վրայ որ երէք ✓

չը պիտի ընկրկիք :

ԶՕՐԱԿԱՆՔ .—Կ'երդնունք :

ԳԱԳԻԿ .—Լսէ Հայաստան ձեր ուխտը :

ԹԱԹՈՒԼ .—Ի՞նչ ձայն է այս (ամենք մտիկ կ'ընեն, հեռուէն աղօթի զողոնջ ձայն մը կը լսուի) :

ԳԱԳԻԿ .—Ուսկից կուգայ այս ձայնը :

ԹԱԹՈՒԼ .—(ձախ կողմը ցուցնելով) Սա կողմէն :

ԳԱԳԻԿ .—Այն կողմը աւերակներ են (նայելով) :

ԹԱԹՈՒԼ .—Աւերակի մը վրայ խաչ մը կ'երեւի :

ԳԱԳԻԿ .—Ըսել է որ մատուռ մը կայ հին :

ԹԱԹՈՒԼ .—Եւ քանանայ մը անշուշտ որ կ'աղօթէ :

ԳԱԳԻԿ .—Մեզի համար . . . զարնող զինուորին հետ, երանի այն քանանային որ կ'աղօթէ :

ԹԱԹՈՒԼ .—Ահա ձերունի մը կ'երեւի :

ԳԱԳԻԿ .—Անշուշտ աղօթող քանանան է :

ԹԱԹՈՒԼ .—Բայց երբ զէպի հա՛ կ'ուզէ . . . Մեր բանակին գալը տեսած ըլլալու է :

ԳԱԳԻԿ .—Եւ անոր համար կ'աղօթէ :

ԹԱԹՈՒԼ .—Ի՞նչ վե՛ն կ'երպարանք . եթէ ձերունի քանանայ մը չըլլար, պիտի կարծէի թէ պատերազմի դաշտն իջնող հակայ մ'է . ուրքեր կը զողզղան, բայց սիրտը կը բարակէ :

ԳԱԳԻԿ .—Սոսաբհեցէք իրեն (զօրերը յարգանաց շուրժում կ'ընեն, մինչդեռ քանանան տեսարանը կը մտնէ) :

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՔԱՀԱՆԱՅՆ

ՔԱՀԱՆԱՅՆ.—Ներեցէ՛ք, արի՛ զինւորներ, եթէ արկար ձերունի մը գտնուելով՝ փոխանակ հայրենիքս երկաթով պաշտպանուելու ձեզի պէս՝ որ զինւոր ու երկտասարչ էք, գոհ կըլլամ մի միւսին աղօթելով... բայց դեռ անեղ առիւծ մ'եմ այն մատուռին մէջ՝ անոր որ զայն սրբապղծելու կը յանգդնի. հսկել եւ աղօթել, անա առնք միայն բաժին մնացին ինձ իմ անկեալ հայրենիքէս, հսկել՝ հսկայի մը պէս, աղօթել քահանայի մը պէս. թէեւ կը զարնէի երբեմն ալ զինւորի մը պէս, իսկ երբ ծերացայ եւ տեսայ որ այն ծանր երկաթը ձեռքէս կիշար, մտածեցի որ դեռ կրնայի հայրենեայս ծառայել, Աստուծոյ զինւոր ըլլալ եւ աղօթել...

ԳԱԳԻԿ.—Լսէ՛քու ձայնդ երկինք, եւ քու հսկած միայնիկ մատուռիդ դուռը զարնէ որ մը ազատութիւնը, զինւոր Աստուծոյ, աղօթէ մեզի համար. դու քու խաչդ ա՛ն, մենք ալ մեր սուրբ կառնենք, դու աղօթէ՛ մենք զարնենք, դու սիրէ Աստուածդ մենք տոնենք թշնամին:

ՔԱՀԱՆԱՅՆ.—Աստուծոյ եւ հայրենիքէս ետեւ կը սիրեմ այն զինւորը որ պատերազմի դաշտը կը խոյանայ, օրհնեալ ըլլաք, քահանայ, որ կը ջանաք ձեր անկեալ հայրենիքը վերականգնել, դուք մի՛ լաք Հայաստանի վրայ այլ զարկէք այն բաղուկը՝ որ աղէտը կը տեղացնէ անոր գլխուն. լալը ծերերուն թողուցէք, եւ այն մայրերուն՝ սրնք իրենց զաւակաց զերեզմանները կորուսած են. ծերերուն եւ մայրերուն վրէժը առէ՛ք, քաջի՛ք, եւ քառեցէք թըշնամեայն արեամբ մեր եկեղեցեաց՝ պաշտօններուն եւ զերեզմանաց եղած սրբապղծութիւնները:

ԹԱԹՈՒԻ.—Զինուորդ Աստուծոյ եւ հայրենեայ, եթէ լաւ ուշ դնենք, Հայաստանի բոլոր խորշերը վրէժ կը մռնչն. Հայաստանի մէջ չը կայ մէկը՝ որուն սիրտը չը լափէ վրէժխնդրութեան բոցը. մենք մեր հայրենակցաց վրէժը պիտի առնենք, պիտի պատերազմինք անոնց տեղ որք կարող չեն սուր շարժելու, նաեւ անոնց տեղ որք կը ստիպան պատերազմի դաշտէն:

ՔԱՀԱՆԱՅՆ.—Մի՛ դանդաղիք ձեր սուրբ պաշտօնը կատարելու, եղբարք իմ. յառաջ վարէ բանակդ, արքայ քաջ, եւ ես ութսուն

ամսայ հասակիս մէջ այս հսկայ եւ վրէժխնդիր բանակին հետ քանի մը դողդոջ քայլ առնելով հրճուիմ գոնէ, քանի որ կ'թառութեանս մէջ անկարող եմ ձեր փառքին մասնակցել:

ԹԱԹՈՒԻ.—(ձախ կողմէն նայելով) Սրբա՛յ քաջ, պարտական բանակ մը կերելի բլրին գաղաթը... տե՛ս...

ԳԱԳԻԿ.—Տուղբիկ բանակն է այն:

ՔԱՀԱՆԱՅՆ.—Պարսիկներ (ակռաներ կռնելով):

ԳԱԳԻԿ.—Պատրաստ եղիք, քաջ զինակիցք իմ. անա այն թըշնամին որուն արեանը անյազ ծարաւ մը կը զգան մեր սուրբը, նա դեռ իր ժանտ սուրը մեր անմեղ հայրենակցաց արեամբը չը ներկած՝ դիմադրենք մեր կուրծերը ժայերու պէս. Հայր այն է որ երկու Պարսիկ չըսպաննած չը մտնիր:

ԹԱԹՈՒԻ.—Տառ Պարսիկ իմս են... կ'երդնում սրոյս վրայ:

ՔԱՀԱՆԱՅՆ.—Եթէ ես չեմ կրնար զարնել, գոնէ գիակները կը կոխկռտեմ:

ԳԱԳԻԿ.—Պատրաստ էք:

ԶՕՐԱԿԱՆՔ.—Վրէ՛ժ...

ԳԱԳԻԿ.—Ա՛ն վրէժդ ուրեմն Հայաստան. (գօրեքը սուրբնին կը քաշեն, եւ պատերազմական երգով կը մեկնին ձախ կողմէն.— պատկեր կը փոխուի):

ՊԱՏԿԵՐ Ա.

Բլուր մը.—Արժու՛նի վրան

ՏԵՍԻԼ Գ.

ՏՈՒՂՐԻԼ, ԱՐԱՍ ԵՒ ԶՕՐՔ

ՏՈՒՂՐԻԼ.—Ա՛ն սրբափ մեծ հաճոյք է այս, զօրապետ, երբ կը մտածեմ թէ այսօր իմ նախնեացս զարաւոր վրէժները կը լուծեմ՝ անտերունջ Հայաստանը ոտնակոխ ընելով եւ մերկացնելով զայն բոլոր իր փառքերէն՝ զէնքերէն եւ գանձերէն:

ԱՐԱՍ.—Մեր մեծադար Արեգական չնորհն է այդ, տէր արքայ,

որ քու հայրենեացդ վրէժները թեան սուրը կ'ընէ քեզ օգնական, այսպիսի փառքէ գատ ոչինչ կրնար քու գործութեանդ հետեւալ ունի:

ՏՈՒՂՐԻՒՆ.—Որչափ կը զուարճանայ արդեօք մեծն Արեգակը երբ զինքը չը պաշտօղ անօրէն ժողովրդեան մը արեամբը ներկուած դաշտերուն վրայ կը տնէ իր ճառաղայթները, և մար գէնքն ու դրանք աւելի անգապէս կը շողացնէ թշնամեաց անարեւկ հայուածքին... ի պատերազմի երեկոյն կարծես թէ թշնամեաց արեամբը կշտայած և կարմրած՝ իր աստուածային բնակարանը կը վերադառնար, որչափ դոնայաւ արդեօք երբ Ամբաստանիդ և Արծն քաղաքներուն կործանումը և ջարդը տեսաւ, և այն կոտորածները որ Հայաստանի բոլոր գաւառները սոսկումով լցուցին:

Ա. ԱՍ.—Բայց այն ատեն մէկ աստուծոյն գունդ մ'էր որ Հայաստանը այնչափ տախտակովայ բրաւ, տէր արքայ, և երբ այժմ դու անձամբ քաջաց բանակի մը գլուխը անցած Հայաստան կ'արշաւես, անշուշտ այն սոսկումով լցուած բոլոր բերդերը և քաղաքները իրենց դռները պիտի բանան, երբ լսեն թէ դիւցազն Տուղրի՛ն արեաց արքայն անեղ տախտակ մը պէս իրենց կը նայի և իրենց վրայ կը քալէ, կարելի է որ քանի մը հայրենատիրութեամբ վառուած ահար բանակները յանդգնին մեզ դիմադրելու, բայց մեր քաջերուն և փիղերուն յարձակմանց չը կրնալով դիմանալ՝ պիտի փչրին փռչին պէս և պիտի խառնուին իրենց հայրենեաց աւերակաց ածիւնին:

ՏՈՒՂՐԻՒՆ.—Ես արիւնխախտնմ արտի խորը դրած եմ բոլոր Հայաստան աւերակ դարձնել, Հայութիւնը ջնջել առանց աւերակաց մէջ հեծող հայկական շունչ մը թողելու և այնպէս յաղթական, Պարսկաստան իմ չքեղապանձ գահս դառնալ, և անկէ զուարթ նայուածքով իմ դրոյն երկրիս փլատակները դիտել՝ որոց վրայ կը սաւառնի պարսկական սոսկումը, ալ վախ չունենալ Հայաստանէն՝ որ միշտ կիցայ և կը կանգնի և կանգնած ատենը իր դրոյն ազգերուն գահերը կը սարսէ, զինքը խեղդելու համար պատնէ տալիս մէ իր անտերունջ վիճակը... կուզեմ Հայութիւնը ջնջել երկրիս երեսէն. լսէ՛ երկնից բարձրերէն և դու Արեւ, և ծիծաղէ՛ քու Աստուածութիւնդ արհամարող ազգի մը գերեզմանին վրայ... աւա՛ղ որ գրեթէ ծեր եմ, եթէ չը կրնամ կարճ կեանքիս հետ Հայաստանը վերջացնել, թողիս հետ

ժառանգութիւն պիտի ձգեմ Արիւստան եղբորս՝ որ քաջեղու մէջ քաջ է, Հայկական տառելութիւնը, և Հայութեան ջնջումը, չը թողուլ՝ որ Հայը չորրորդ անգամ հողի տնէ: Հայը այնպիսի ազգ մ'է որ իր վերքերէն քաջ կը ծնի:

Ա. ԱՍ.—Հայն ալ հողի տնէն չունի, մ'նշուհա Տուղրի՛ն հարուածը զգաց իր ներքին խռչելով պատած սրտին վրայ:

ՏՈՒՂՐԻՒՆ.—Դեռ գերեզմանին մէջ ալ կ'ուզէ հեւալ:

Ա. ԱՍ.—Պարսկական սոսկումը կը հսկէ անոր դիակին վրայ ինկած անուագ ժայռի մը ունէ:

ՏՈՒՂՐԻՒՆ.—Եւ չախտի յառնէ երբեք Տուղրի՛ն երկաթէ ձեռքին տակ, երբ նախնի հայկազանց դամբանները կը կոխկռտեմ գարշապարայս տակ, անոնք որ երբեմն սոսանեան գահին դէմ խրոխտացին, երբ կը կործանեմ եկեղեցիները՝ յուր խաչափայտի մը առջև կանթեղ կը վառեն և կ'երկրպագեն, երբ կը տեսնեմ Հայը վիրաւոր և անզօր ոտքերուս տակ՝ որ կ'աղբւսէ կամ կ'սպառնայ ընդունայն, երբ կը տեսնեմ արեան ծով մը որուն մէջ կը շողան Հայկական արիւններանց դրօշը կը ծածանի... անյադ զուարճութիւն մը կը զգամ:

Ա. ԱՍ.—Եւ այս ամէնը Հայն աւերակի մը խորչը սոսկումով կծկած կը դիտէ, երբ կը տեսնէ որ յաղթական արծիւը կարմիր դաշտերուն վրայէն կը թեւարկէ (յանկարճ աղմուկ մը կը լսուի խորէն):

ՏՈՒՂՐԻՒՆ.—Ի՞նչ ձայնիւ են ասոնք:

Ա. ԱՍ.—Ի՞նչ կը նշանակէ այս:

ՋԱՅՆԵՐ.—Կեցցէ՛ Հայաստան (խորէն):

ՏՈՒՂՐԻՒՆ.—Ա՛հ, Հայերն են:

Ա. ԱՍ.—Կը զարնուին մեր բանակին հետ:

ՋԱՅՆԵՐ.—Մա՛հ Սասանեաց (խորէն):

ՏՈՒՂՐԻՒՆ.—Անօրէններ:

Տ Ե Ս Ի Լ Դ.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ԶՕՐԱԿԱՆ ՄԸ

ԶՕՐԱԿԱՆ.—Տէ՛ր արքայ, Կարուց թագաւորին բանակը մեր յառաջապահ գնդին վրայ յարձակեցաւ:

ՏՈՒՂՐԻԼ.—Զօրապետ, շուտ բանակը ոտք հանէ և այդ յանդուգները խորտակէ, (Ուսեղմեզ պատերազմական փողը կը ննչէ եւ բոլոր զօրքերը կը ժողովին. Տուղթիլ բլրին գագաթը կեկէ եւ կը դիտէ) Ահա կը զարնուին, մեղուի երամ մը արծուց երամ մը դէմ... Հայոց բանակը քիչուր է, կրնաք պաշարել և ձեր անդ սուրերուն մէջ այդ յանդուգն բանակը խեղդել:

ԱՅՍԱ.—(զօրաց) Յառա՛ջ:

ԶՕՐՔ.—Մահ Հայկազանց (սուսերամերկ կը մեկնին):

Տ Ե Ս Ի Լ Ե.

ՏՈՒՂՐԻԼ.—(առանձին բլրոյն վրայէն կը դիտէ)

Ո՛վ է այն իշխանը որ մեր բանակին մէջ ինկած Պարսկաց դիւաններ կը փռէ, և չը թողուք որ մէկը իրեն հարուած մը տայ... անա կը տեսնեմ Կարուց թագաւորն ալ որ զօրքերը կը քաջադերէ միշտ, բայց չպիտի յաջողի Արասի բանակը կը հասնի, այն իշխանին հետ մէկը կը զարնուի, Արասու բանակը ամբարայն որդին է... կը փախչի... իշխանը ետևէն կը վազէ... ա՛հ օգնութիւն հասաւ... զարկաւ (վեսանալու շարժում մը կ'ընէ) դեռ ասդին անդին կը վազէ, զո՛հ կը փնտռէ կատաղի վազրի մը սէս, երկու Հայու հետ չորս Պարսիկ կիկնայ... (բայց անա Հայոց բանակը պաշարուեցաւ... Կարուց թագաւորը կը փախչի... չը բանուեցաւ... և այն իշխանը դեռ կը զարնէ... պիտի բռնուի... անա պաշարեցին զինքն ալ... դեռ կուզէ զարնել... Պարսիկները կը վախնան անկէջ. բայց վերջապէս բռնուեցաւ Արասու բանակը ամբարայն որդին՝ այն քաջին զարնողը՝ որ այնչափ սիրելի է ինձ... բանակը փախտողական Հայոց զօրքերը կը հալածէ. (դրսէն Պարսից զօրքերը յաղթութիւն յաղթութիւն կաղաղակեն) Ահա Արաս այն իշխանը գերի բռնած հոս կը բերէ... (բլուրէն վառ կիջնէ եւ արհուրէ վրանը կը մտնէ):

ԶՕՐԱԿԱՆՔ.—(դրսէն) Կեցցէ Տուղթիլ, Կեցցէ Պարսկաստան:
ՏՈՒՂՐԻԼ.—Ահ այս օրուն յաղթութեան դափնիին հետ նոճի խառնուեցաւ, արդեօք մահացո՛ւ էր Հայ իշխանին ամբարայն որդւոյն տուած հարուածը:
ԶԱՅՆԵՐ.—Կեցցեն արիք, մահ անարեաց (դրսէն):

Տ Ե Ս Ի Լ Զ.

ՏՈՒՂՐԻԼ, ԱՅՍԱ, ԹԱԹՈՒԼ (շորայակալ),

գերիներ, ԶՕՐՔ Հայոց, ԶՕՐՔ Պարսից
ՏՈՒՂՐԻԼ.—Ի՞նչ եղաւ Արասու բանակը ամբարայն որդին, զօրապետ:
ԱՅՍԱ.—Վերաւորուած է, տէր արքայ, զինքը վրանը բերինք խնամելու համար:

ՏՈՒՂՐԻԼ.—Ինչպէ՞ս է վէրքը:

ԱՅՍԱ.—Ուսին վրայ է:

ՏՈՒՂՐԻԼ.—Այս Հայ իշխանն է զինքը զարնողը, այնպէս չէ:

ԱՅՍԱ.—այո՛ւ:

ՏՈՒՂՐԻԼ.—Ես այս բլրին գագաթէն կը դիտէի:

ԹԱԹՈՒԼ.—Ես էի:

ՏՈՒՂՐԻԼ.—Քաջ իշխան, ես քու բոլոր քաջագործութեանցդ հանդիսատես եղայ, եթէ Արասու բանակը ամբարայն որդւոյն տուած վէրքդ մահացու չէ, և եթէ չը մեռնի, չեմ սպաններ զքեզ, կ'աղատեմ, իսկ եթէ մեռնի, դու ալ իրեն զո՛հ պիտի բլաս:

ԹԱԹՈՒԼ.—Եթէ հարուածն իմն է անկարելի է որ չմեռնի, իսկ եթէ ուրիշի մը, այդ չեմ գիտեր, հիմակուքնէ զարկ զիս, կամ թող բոլորովին՝ որ զէնքս առած զարձակ անտերունչ հայրենիքս պաշտպանեմ, ծանր են ինձ այս շղթաներս, երբ հայրենիքս անդին կ'ողորայ և օգնութիւն կը խնդրէ, առելի աղէկ է որ չը լսեմ իր աղեկէզ ձայնը:

ՏՈՒՂՐԻԼ.—Հայրենիքդ կ'ուզես դեռ պաշտպանել:

ԹԱԹՈՒԼ.—Այո՛:

ՏՈՒՂՐԻԼ.—Որո՞ւ դէմ:

ԹԱԹՈՒԼ.—Ձեզի:

ՏՈՒՂՐԻՒՆ .— Առանձին :

ԹԱԹՈՒՆ .— Սուր մը բաւական է ինձ ընկեր :

ՏՈՒՂՐԻՒՆ .— Ով քաջ, կարէ ալ յոյսդ հայրենեացդ վերականգնուի :

ԹԱԹՈՒՆ .— Ինչո՞ւ :

ՏՈՒՂՐԻՒՆ .— Միթէ հայրենեաց անունը կրնայ կրել մոխրակոյտ մը :

ԹԱԹՈՒՆ .— Ձգուչացիր, ո՞վ թագաւոր, գուցէ այն աճիւնին տակ դեռ կայծեր կան պահուած . . . ինչպէս գերիին սրտին վրէժը . գարձաբերի պիտի ըլլայ գուցէ որ մը այն Հայք՝ որ փառակաց խորշերու մէջ կծկած՝ ատելութիւն կը մոռցանէ իր թշնամեաց դէմ :

ՏՈՒՂՐԻՒՆ .— Այն խորշը ի՞ր գեմեղմանն է, և Պարսիկն ի՞ր մահը :

ԹԱԹՈՒՆ .— Հայք չը մեռնիր երբեք երբ Պարսիկը զարնէ, գուցէ Աստուած զարնէ :

Տ Ե Ս Ի Ն Է .

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ԶՕՐԱԿԱՆ ՄԵ

ԶՕՐԱԿԱՆ .— Տէր արքայ, Արտուրան Ամիրային որդին մեռաւ :

ՏՈՒՂՐԻՒՆ .— Վերջապէ՛ս :

ԹԱԹՈՒՆ .— Ես չըսի, եթէ իմ զարկածս է չապրիր :

ՏՈՒՂՐԻՒՆ .— Պատրաստ եղի՛ր :

ԹԱԹՈՒՆ .— Ի՞նչ բանի :

ՏՈՒՂՐԻՒՆ .— Մեռնելու :

ԹԱԹՈՒՆ .— Գո՞հ եմ որ Պարսիկն սիրտը ցաւ մը քանդակելով գոնէ կը մեռնիմ, բայց աւելի գո՞հ պիտի ըլլայի եթէ սուր ի ձեռին մեռնէի . . . ա՛հ Հայաստան, քաղցր հայրենիք, վերջապէս քու ազատութեանդ արշ : լոյսը չը տեսած պիտի փակեմ աչերս . բայց Հայաստանի սրտին վրայ նստած տեսայ արիւնոտչա Պարսիկը . . . մեռնի՛ր . . . Թողու՛ր Հայաստանը, մեռնի՛ր չղթաշակապ այն մարդերէն որ կատեմ և կ'ուզեմ անխնայ ջախջախել . . . ա՛հ սո՛ւր իմ . (կատաղաբար զինքն պատու զօրաց կը նա ի) կ'ատեմ զձեզ, տաւէք սուրս և առանձին կուտիմ ձեզի հետ, ա՛հ, դուք վատ էք, կը վախնաք . . .

ՏՈՒՂՐԻՒՆ .— Վերջապէ՛ս :

ԹԱԹՈՒՆ .— Տո՛ւր հրամանդ :

ՏՈՒՂՐԻՒՆ .— Տարէք և զարկէք զինքը հոն՝ ուր ամիրային որդին սպաննուեցաւ . (զօր կը շանին զայն) :

ԹԱԹՈՒՆ .— Մնաս բարեաւ Զարմահի . . . Հայաստան (կը մեկնի) :

ՏՈՒՂՐԻՒՆ .— (Որտեւեղի) Զօրապետ, իր աջ թեւը կտրելով Արտուրան ամիրային զրկէ մխիթարելու համար զինքը որ որդին վատ բաղկէ մը մեռած չէ : (Վարագոյրը կ'իջնէ) :

(Վերջ Ա. արարուածին)

ԵՐԿՐՈՐԴ ԹՈՒԱԿԱՆ

ԱՐԱՐՈՒԱՄ Բ.

Տեսարանն է Անի քաղաքին ներքնակողմը. = Բագարաս իշխանի ապարանը փառաւոր արան մը. = Խորը դուռ մը. = Ներու կողմը պատուհան :

ՏԵՍԻՒ Ա.

ԶԱՐՄՈՒՀԻ (առանձին)

Ահա Անիի ալ զարկաւ իր ճիրանը անդուժ Ալիաւան. ինչ ստակում է այս որ բոլոր Հայաստանը պարածածկեր է. մթութիւն մը կայ բոլոր անմեղ ճակտի վրայ, սեւութիւն մը՝ ամէն սրտի մէջ. . . . ալ ամէն բան լմնցաւ Հայաստանի համար, ալ կը մարի բոլորովին Հայաստանի յուսոյ աստղին արիւններանդ լոյսը. . . Բագարատունեան անտերունջ վիճակին մէջ Տուղրիլի պէս ճիւղ մը Հայաստանը անխնայ ստնակոխ ընելէ վերջը իր սուրը կը ժառանգէ իր եղբայրը Ալիաւան, որ Հայաստանի հոգինը կը լափէ...

Թաթո՛ւլ, քաջդ իմ Թաթո՛ւլ քեզ ալ Տուղրիլի անդուժ սուրը լափեց... պատերազմի արիւնոտ դաշտին վրայ, հեռու ինձնէ, ինծի մնաց բարեաւ ըսելէդ վերջը, այն տխուր մնաց բարեաւը կեանքն ալ ինծի կրկնեց, դեռ առաջատու չի մտած՝ գերեզման իջար, և այն հարսանեկան քօղին տեղ՝ որ մեր գլուխները պիտի միացնէր, սգաւոր քօղ մը ձգեցիր ինձ. գոնէ գերեզմանի քար մ'ալ չը թողուցիր՝ որուն վրայ գայի երբեմն լալու... Հայաստան, այս արիւնալին ժխորին մէջ մի միայն յիմարը ազատ է ժպտելու. (Ապրսաւ դրանք մեջ կեռելի)

ՏԵՍԻՒ Բ.

ՆՈՅՆ ԵՒ ԱՊՐԱՍԱՄ

ԱՊՐԱՍԱՄ. Նա և այն որ քաջ մ'է, ո՛վ իշխանուհի:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Դո՛ւ ես, զօրապե՛տ:

ԱՊՐԱՍԱՄ. Մի՛ խորշիր, Զարմուհի, զօրապետէ մը՝ որ քու նըշանածիդ հետ մի և նոյն պատերազմի դաշտին վրայ կռուեցաւ և մի և նոյն Պարսկական վէրքն առաւ, և եթէ Թաթուլ մեռաւ, ինքը դեռ ողջ է և կը սիրէ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Թաթուլ մեռած է է ինծի համար:

ԱՊՐԱՍԱՄ. Պարսիկները զինքը գերի բռնած չորանոցեղն միթէ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Նա դեռ ողջ է ինծի համար:

ԱՊՐԱՍԱՄ. Ո՛ւր է ուրեմն:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. (սիրքը ցցնելով) Հոս է, կանգուն հակայի մը պէս, անմահ ճառագայթի մը պէս:

ԱՊՐԱՍԱՄ. Զարմուհի, կը ցաւիմ որ կեանքիդ արժէքը չես գիտեր ի զուր. սէրդ սե երազներով կը մարես և գեղեցկութեանդ վարդերը որ հականերու նայուածքն անգամ խոնարհեցնելու կարող են, դառն արցունքներով կը խամրես... գեղեցիկ ես, Զարմուհի՛, սիրուէ՛ր քաջէ մը, սիրէ զինուոր մը՝ որ իր սուրէն առաջ կը սիրէ քեզ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Ես սիրեցի և դեռ կը սիրեմ, զօրապե՛տ... միջանար մեր սիրոյ դրախտին թովիչ օձը ըլլալ, դու որ քու քաջագործութիւններովդ յարգելի ես ինձ, մի՛ ջանար քու սիրովդ ատելի ըլլալ... ես երկնքի այն ջահայից խորանին առջև ուխտեցի Թաթուլը սիրել, մեռա՛ւ... կը յարգեմ իր յիշատակը ինչպէս կը յարգէ քաջ մը իր յալթական սրոյն բեկորը. երբ յիշեմ դառն է իր մահը, երբ լամ իր յալթական սրոյն բեկորը. զօրապետ մի խառնելու սե ամալի մը պէս կը քաղցր է իր յիշատակը. զօրապետ մի խառնելու սե ամալի մը պէս կը նոջ մը երազը, ես առի մնաց բարեաւ սէրէն, առի մնաց բարեաւ աշխարհէն, և մտայ այն մենաստանը՝ ուր յիշատակները կը փափրսան... ես ալ միայն յիշատակի մը և հայրենիքի մը համար կապրիմ:

ԱՊՐԱՍԱՄ. Կուգես որ անիծեմ այն արեւը՝ որ երկնքին մէջ տեղ չողաց... Զարմուհի լսէ զինուորի մը, որ սուր մը և սիրտ մ'աւնի...

սուրս գոհ է վաճառի իր տնայն կատարումը է, կշտացած է թշնա-
մնաց արեամբը, իսկ սիրտս դատարկ է, դու պիտի լեցնես զայն
քու սիրտդ... դոն կըսես ինձ թէ գնաց ուրիշ մը գրկէ, մինչդեռ
զիս քեզի կը քաշես և կը կաշկանդես ոտկի չղթաներով:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Թո՛ղ գիտ... զօրապե՛տ:

ԱՊՐԱՍԱ. Կը սիրեմ՝ զքեզ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Մի կրկներ իմ ակամջիւս այդ աղետալի բառը՝ որ
դժոխաց բոցին նման կայրէ գիտ... Եթէ դեռ սրտիս խորը յուզես
սիրոյ տեղ տառելութեան մը պիտի գտնես.

ԱՊՐԱՍԱ. Անդժւթ...

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Մէքը չէ որ քու սիրտդ կը լափէ՝ այլ դժոխային
բոց մը. դու սիրելէ աւելի կուզես քու զինակցիտ սէքը և յիշատակը
սրբապղծեզ:

ԱՊՐԱՍԱ. Զարմուհի՛ր...

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Հեռացի՛ր ինձնէ, եթէ չես ուզիր տառիլ անկէ՝
զոր սիրել կը կարծես:

ԱՊՐԱՍԱ. Ահ, Պարսկի մը դաշոյնէն աւելի սուր են և կը
խոցեն սիրտս քու խօսքերդ, Զարմուհի՛:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Յարդէ՛ զինակիցդ:

ԱՊՐԱՍԱ. Ռհ չեմ կրնար այն բոցին դիմանալ՝ որ իմ ներսս
կը լափէ եթէ տառելութեան տիպարն ալ ըլլաս՝ դարձեալ պիտի սիրեմ
դքեզ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Զուշայի՛ր, զօրապե՛տ:

ԱՊՐԱՍԱ. Ահ, մի՛ բարկանար, վաճառի աւելի գեղեցիկ և հը-
րապուրիշ կըլլաս... այն աչերուդ բոցերը՝ որ զիս նախատելու հա-
մար դուրս կը ցայտեն, սրտիս բոցերուն հետ կը խառնուին և ա-
ւելի ահաւոր կրնեն հոս վառող հրդեհը:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Տե՛ս զօրապետ ամենքը միւր քաղաքը պաշարող
Պարսկաց հետ քաջարար կը պատերազմին, իսկ դո՛ւ որ քաղաքին
զօրաց հրամանատարը պիտի ըլլաս...

ԱՊՐԱՍԱ. Դադրեցո՛ւր նախ սրտիս պատերազմը:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Վերջապէս կը հրաճես կուրծքիս տակ տառելու-
թեան հուրը:

ԱՊՐԱՍԱ. Այդչափ յամառ մի՛ ըլլար, Զարմուհի՛:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Գնա՛ նախ սրտաքղ կատարէ՛... մինչդեռ միւր
Անի քաղաքը Արիստանի զօրքերով պաշարած օր օրի վաճառի ի-
րեն կապանաց, մինչդեռ ամեն մարդ քաղաքին փրկութեանը հա-
մար ճիգ կը թափէ, մանուկը պաշարող բանակին քար կը նետէ,
քահանան կաղօթէ, ծերը կը հսկէ, կինը իր ամուսինը կամ եղբայրը
կը քաջալերէ, դու յանուգն քայլ մը կը նետես այն սեմէն ներս՝
ուր մահակեաց վշտահար և քօղարկեալ կին մը կը տքնի և...

ԱՊՐԱՍԱ. (ընդմիջելով) Այ բաւական է:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Գնա՛ պարտքդ կատարելու, մի՛ թողուր որ սուրդ
ժանդառի և սրիդ մէջ սարդի դժոխային բոց մը. գնա հայրենիքդ
պաշտպանելու, ջանա՛ որ յաղթական դափնինքով պատկեալ հա-
կառդ դժոխոյ անդնդային սեմին չը խոնարհի, նայէ՛ երկինքը՝ ուր
տառողը կը փայլի, անրիժ ըրէ սիրտդ այն տառղին պէս. քայր մ'է
որ քեզի կը խօսի... օհ դուրս ե՛լ այս սեմէն՝ ուր ադայ քօղի մը
տակ կը հեծէ վշտահար կին մը՝ որուն սրտին մէջ հայրենեաց յոյն
անդամ կը մարի, և դու աղետալի սիրոյ մը հետքը կը փնտռես ըն-
դունայն և կը ջանաս լին վառ մի ընել, սիրաշրտժ մը...

ԱՊՐԱՍԱ. Ահ, ո՛չ, Զարմուհի՛... այլ ո՛վ պիտի մարէ սրտիս
այս հուրը՝ որ միշտ կը լափէ գիտ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Արցունքս՝ զոր ջերմաջերմ կը թափեմ դեռ՝ իմ
նշանածիս անհետ դերեզմանին վրայ:

ԱՊՐԱՍԱ. Ահ, այդ չէ՛ կարող:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Խիղճ չունին ուրեմն:

ԱՊՐԱՍԱ. (ոսփ իյնալով) Միայն սէր կըլլայ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Ապրամմ:

ԱՊՐԱՍԱ. Զարմուհի՛:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Մեկը կուզայ:

ԱՊՐԱՍԱ. (ոսփ ելնելով) Ռ՛վ:

ԶԱՐՄՈՒՀ. Հայրս:

ԱՊՐԱՍԱ. Վերջին խօսք մը ուրեմն... (Զարմուհի սպառնա-
կան նայուածք մը կուզելի) Միաս բարեհա՛ւ (կը մեկնի):

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. (միմսով) Դուզէ որ տոն՝ զինքը:

ՏԵՍԻՆ Գ.

ԶԱՐՄՈՒՀԻ ԵՒ ԲԱԳԱՐԱՍ

ԲԱԳԱՐԱՍ. Աստուած իմ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Ինչո՞ւ խռոված ես, հայր իմ, ինչ կայ, միթէ քաղաքս փռանքի մէջ է... խոտէ'...

ԲԱԳԱՐԱՍ. Զարմուհի Աղկան իշխանը որ միշտ ձեռնառու-թիւններ կրներ մեզ, մագաղաթի մը վրայ անոնց խորհուրդները գր-բերով՝ դաղանի մեր պարագէն ներս կը նետէր, հիմա ալ նոյնպէս կը յայտնէ թէ Պարսիկները ահազին բարան մը բերած են՝ որ 50—60 լիտր ծանրութեամբ քար կը նետէ կշեր, և մեր պարխոսներն ա-նով պիտի քարկոծեն... և այն բարանը չը վնասուելու համար բաւ-պակի հակերով պատնարած են:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Միթէ ատոր հետեանք չառ ծանր կրնայ ըլլալ:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Ինչ կրես աղջիկս... երեսուցէ՛ անդամ մը, վաթ-սուն լիտր ծանրութեամբ քար մը... եթէ պարսպին դարնէ...

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Մի՛ յուսահատիր, հայր իմ:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Եւ ինչ յոյս կրնամ նշմարել... բայց քաղաքին մէջ քարոյ կարդացուցի և խնայուցի թէ ու որ յաջողի այն բարանն այրել, զինքը մեծամեծ չնորհքներով պիտի վարձատրեմ, և եթէ ինքը Պարսից կատաղութեան ալ զո՞նք ըլլայ բարանը մոխիր դարձնելէ վերջը, իր բոլոր բնականքը երջանիկ վիճակի մը պիտի հասցնեմ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Աղէկ խորհրդ ես, հայր իմ, անշուշտ կը գրա-նուի քոյ մէկը, որ այդ՝ ձեռնարկը գլուխ հանէ:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Տեսնենք... եթէ այս գործին մէջ ալ յաջողնք, ալ քաղաքին դիմադրութեանը վրայ չեմ կատկածիր, մինչդեռ Պար-սիկներն ալ մեծ կորուստ բնութեան համար չառ հաւանական է որ քաղաքին տաճանը վրայ բոլորովին յուսահատած մնին... բայց եթէ այսպիսի գործ մը ստանձնող քաջասիրտ մէկը չը գտնուի, խիստ աղետալի պիտի ըլլայ մեր վիճակը. մտածէ՛ մէկ մը որ երբ անգաթ Պարսիկն իր սեւ սուքը քաղաքին սիւլին վրայ գնէ, Անի Բաղրատունեաց այս գոռոյ, յաղթական և փառաւոր մայրաքաղա-քը՝ որ այնչափ քաջ սրբան հանդիսացած է, Հայոց ազգին վեր-

ջին տկար անացորդին ահազին գերեզմանը պիտի ըլլայ... մոխրա-կոյտ մը... Աստուած իմ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Մի՛ յուսահատիր, հայր իմ, դեռ չէ մտած հայրենասիրութեան վսեմ կարծր հարուածեալ հայոց սրտերուն մէջ, թէպէտ բոլոր Հայաստանի հողին վրայ հայոց արեամբը չը կարմրած ափ մը անրիժ հող չը մնայ, բայց դեռ Հայոց խռայրած սրտին մէկ անկիւնը նուիրական և անրիժ խորշ մը կայ՝ ուր կը հրահրի հայրենեաց հուրը:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Իսկ մասնաշուկներ... այդ չեմ բռնիր, եթէ վկայ Սարգիսի պէս փառամոլ և ուրացող ճիւղ մը չըլլար, հիմա Անի զուարթ էր, թաղուն էր, Բաղրատունի թաղաւոր մը կար իր թափուր դահին վրայ, Գաղիկ՝ որ հիմա օտարութեան և պոնդի-տութեան մէջ կը հալի ու կը մաշէ... մերկացուցին Հայաստանը իր թաղէն և փառքերէն, և արդ՝ սգալի ու անշուք դագաղ մը կը պատրաստեն անոր համար:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Իրաւունք ունիս, հայր իմ... ահ երանի թէ ես ալ փոխանակ տկար և վախկոտ կլին մը ըլլալու՝ հողի վրայ պատկող և սուրին կրթնող զինուոր մը ըլլայի և թուր լոկ ընկեր առած խո-յանայի արծւոյ մը պէս պատերազմի դաշտը, թափէի թշնամեաց սե-կատակներ, ազատութիւն պտուցի և դարնէի իսկ երբ սուրս խոր-տակէր, անոր բեկորին վրայ ինկած ապի շուշու հայրենեաց խոց-եալ սրտին վրայ: Աւաղ, երբ զինուորի մը գոնէ բախտակիցը պիտի ըլլայի, բախտը խեղ դա՛ն ինձնէ, թող չը սուտա որ գոնէ ինքը պատերազմի դաշտէն դարձած ատենը ճակատին քրտինքը՝ սրբէի և վերքը կապէի:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Թաթմալը:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Այո՛ (կուլայ):

ԲԱԳԱՐԱՍ. Մի՛ լար Զարմուհի, յանցանք է Հայրենեաց նահա-տակի մը վրայ լարը:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Գոնէ իր վերջին մնաւ բարովը լսէի իր բերնէն, համարէի իր վերքը, սրտիս վրայ տար իր վերջին շունչը՝ փոխա-նակ անարդ թշնամեաց դէմ ոտնակոխ ըլլալու, գոնէ գերեզման մը ունենար՝ որ արցունքով թրջէի:

ԲԱԳԱՐԱՏ. Մի՛շար անոր վրայ մինչդեռ հայրենիք ժպտեցաւ. միմիայն յարգէ իր յիշատակը:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Միշտ պիտի յարգեմ, հայր իմ:

ԲԱԳԱՐԱՏ. Այլիկս, գոցենք Թաթուլի փառաւոր գերեզմանը, և չք խռովենք իր զվարճանական քունը և մեր արգի անորոշ կացութեանը վրայ խորհինք, ապագային ևս պիտի ըլլամ պատասխանատու Անիի վերականգմանը կամ կործանմանը, մեր պարտալին զարնող այն ահագին քարը խոր վէրք մը պիտի բանայ սրտիս մէջ... արդէն այս տարածայնութիւնը մեծ յուզմունք պատճառած է քու դարբին մէջ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Յուսամ', հայր իմ:

ԲԱԳԱՐԱՏ. Գիւրքին է յուսայ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Անշուշտ հնարք մը կը գտնուի... փնջալէս որ Պարսից այնչափ յանգուզն ջանքերն ի դերն հանող հնարքներն ևս կզան:

ԲԱԳԱՐԱՏ. Շատ անգամ այն Պարսիկ իշխանն էր օգնողը:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Անգամ մ'ալ Աստուած կ'օգնէ:

ՏԵՍԻՆ, Դ.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ Տ. ՎԱՀՐԱՄ

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Այո՛, Աստուած:

ԲԱԳԱՐԱՏ. Ի՞նչ ըրիր, տէր հայր:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Ի՞նչ կրնէ ծեր քահանայ մը, ժողովուրդը խրախուսել և աղօթել:

ԲԱԳԱՐԱՏ. Ի՞նչ վիճակի մէջ է ժողովուրդը:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Յուսահատ վիճակի մը մէջ էր, բայց ևս քաջալերեցի զիրենք իմ տկար ձայնովս երկինք ցուցնելով ևս Ամենակալին բարութիւնը յեղյոթելով՝ որ իր բարկութիւնը մեր վրայ չը թափէ. ի՞նչ յանգուզն փափաք, կ'ուզենք որ Աստուած կապէ Հայուն վէրքը որ Հայը Հայուն կուտայ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Այնպէս է:

ԲԱԳԱՐԱՏ. Ուրեմն կը յուսահատուի մեր կայսրութեանը վրայ:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Բնաւ. յոյր գերեզմանին դրանը մէջ անգամ կը շարայ... յոյր Աստուծոյ ժպիտն է... կը գիթայ Աստուած երբ երկինքի համապատկերը կը տեսնէ մարդու վրայ՝ որ արցունքներով չաղացող պայծառ աչիք իրեն կը նայի յուսալից. վա՛յ մեզի որ երբ մար քաղաքին մէջ մասնիչ մը կը չնչէ և կը խոկայ անդունդը նայող սեւ ժայռի մը պէս:

ԲԱԳԱՐԱՏ. Ի՞նչ բնելու է ուրեմն:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Պէտք է հօգրի մը պէս ջանալ և խրախուսել տկարը... ասով կրնանք թշնամեաց յանդուզն ջանքերուն դիմադրել այս է մեր բնելիքը, եթէ դեռ թշնամին յաղթանակէ Աստուծոյ կամքն է այն, գուցէ ալ շատ չնչեց և փառաւորեցաւ երկրիս երեսը Հայը, և գերազոյն կամքը կուզէ որ սորա հակայ և փառաւոր անունը թաղուի իր երկրին հոյակապ շէնքերուն վրատակին ներքեւ, ինչպէս ուրիշ աղգեր և երկիրներ փչրեցան այն Աստուածային կամաց անդիմադրելի փոխորկին առջեւ:

ԲԱԳԱՐԱՏ. Ահ սոսկալի է այդ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Ի՞նչ ահաղին անդունդ մը պէտք է Հայը թաղելու համար:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Աստուծոյ ափ մը հողը կը բաւէ, Զախմուհի:

ԲԱԳԱՐԱՏ. Հայը դեռ շատ կանգուն կը կենար եթէ երակացը մէջ չըջան չառնէր իր հայկական արեանը խառնուած այն թոյնը որ չեմ գիտեր ուսկից փառանգած է... իր ներքին վերքերը Հայաստանը օրհասական բրին և ոչ թէ թշնամեաց արտաքին հարուածները. կը զարմանամ թէ ինչպէ՛ս Հայաստան գեռ կը չնչէ կանգուն և դադողմուն և իր փեսեկական ձակոթին վրայ դեռ անչինչ կը կրէ աղգութեան դրօշմը... Հայաստանի վրատակաց մէջէն միշտ Հայու գլուխներ կը փթթին հեռագնալ:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Ազատութեան արմատ ձգած ծաղիկներն են ահա, այն ազատութիւնը որ Հայի իր նետովը հնչեցուց ու տարածեց և փառամոլ ու քաղաք յանգուցեցան զայն իրենց սրտին մէջ խեղդել:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Անդժք անոնց:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Դժողք իրենց հետ կը խօսի, անոնք որ երկրի վրայ երկաթէ չղթայ անցուցին ուրիշին իրենք բոցեղէն չղթայ կը

ժառանգներն հոն՝ ուր արդարութիւնը կորոտայ իր ամենէն ահեղ ձայնովը :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Միայն այն վատերը իցիւ թէ ինչոյն Աստուծոյ չանթէն փախտաւ հայրենիքն ալ թաւաղելու :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Հայաստանն մնուց զանոնք :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Ճշմարիտ է :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. (պատահանեն նայելով) Հայր իմ քաղաքին մէջ ժխորը հեղեղեալ էր բարձրանայ, և ժողովուրդը ալեկոծեալ ծովու պէս կը տատանի :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Արդիօք պիտի ներկայանայ ինձ քաջ մը խոստանալու համար թէ ինքը պատրաստ է այն ահագին բարանգր սպրկելու ձեռնարկել :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Մանազկերացիք ալ Մանազկերոսի առջև Պարսից մէկ ահագին բարանգր տրեցին հարքով մը Տաւրիի արշաւանաց ժամանակ. բայց չեմ յուսար որ պարսիկք՝ այս գործը զխրու-թեամբ յաջողցնել տար մեզի :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Եթէ ձեռնարկողը մահը աչքը տանէ դորքերը իրենց վրանը քաշուած ժաման կրնայ դեռ Պարսիկները իր վրայ չը բարձալած այն ահագին բարանգր հրոյ հարակ ընել և դուցէ ձեռքերնուն ալ փախչիլ :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Զրկա՞ արդեօք այդպիսի քաջասիրտ և հայրենասէր մէկը :

ՏԵՍԻԼ Ե.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ԼԵՒՈՆ

ԼԵՒՈՆ. Վեհագն իշխան :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Ի՞նչ կը խնդրես, ո՞վ պատանի :

ԼԵՒՈՆ. Դու քաղաքացոյ մէջ քարոզ հանեցիր զանելու համար մէկը՝ որ յանդգնի ի սէր հայրենեայ՝ Պարսից մեր քաղաքին դիմաց կանգնած և մեծ վատեղ սպառնալով այն ահագին բարանգր ալիլ :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Այո՛, և ձեռնարկողին մեծամեծ հորհրներ խոստա-նայ, և եթէ ինքը մեռնի՝ իր ընտանեաց :

ԼԵՒՈՆ. Ես հորհրներ չեմ ուզեր, և ոչ ալ ընտանիք ունիմ :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Դո՛ւ.

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Աստուած իմ :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Քաջասիրտ տղայ :

ԼԵՒՈՆ. Այո՛, ևս որ որք եմ, ո՛չ հայր, ո՛չ մայր՝ և ո՛չ եղ-բայր ունիմ, այլ միայն թշուառ հայրենիք մը, ահա այն է հայրս, մայրս ու եղբայրս, հայրենիք մը ունիմ միայն՝ որ կը սիրեմ, և զ յն սիրելու համար կզգամ որ պէտք է մեռնիլ, մեռնիլ, խառնել իմ երակացս արիւնը այն դիւցազանց թափած արեան հեղեղներուն՝ որք իրենց աշխարհէն քչեցին տարին զերութեան ահագին չղթման-բը և անդամողը թափեցին :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Եկո՛ւր գրկեմ զքեզ որսիս վրայ, ո՞վ նորստի դիւցազն :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Հայաստանի հրեշտակը

ԲԱԳԱՐԱՍ Անիի յաղթական բուրդը :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Պիտի կրնաս յաջողիլ :

ԼԵՒՈՆ. Եթէ Հայաստան գեռ պիտի տալի :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Կապրի Հայաստան եթէ քեզի պէս քաջեր բլլան :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Երանի քեզի որ այդ նորստի հասակիդ մէջ հայրենեայ փրկարար մը կը հանդիսանաս :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Ահ, հայրենասիրութիւն ի՞նչ գեղեցիկ հառա-դայթ մ'է վեհ և անմեղ հոկոսի մը վրայ. (անագին բանբիւն մը կը լսուի խոհն) Աստուած իմ :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Ահա տոճին հարուածը :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Սիրտ առ քաջասիրտ տղայ :

ԼԵՒՈՆ. Բանի մը պէտք չունիմ... օրհնութիւնդ, զինուորդ Աստուծոյ :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Օրհնեալ բլլա՛ս զաւակս (ձեռքեր գլխուն կը դնէ) :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Պատրաստ բլլանք (Տ. Վանսամի) զու գնաց եկե-ղեցի, տէ՛ր հայր աղօթելու, ևս ալ երթամ քաղաքացիքը քաջա-լերելու : (Զարմուհիին) Իսկ դո՛ւ :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Հայրենակցացս վերքերը կապելու (առնելը կը մեկնին.— պահերը կը փոխու) :

ՊԱՏԿԵՐ Բ.

Անիի պարագայ առջեւ դառնակ մը . Տեսարանին խոր բարանը.—
Պարսպին վրայ խոց մը կ'երեւին :

ՏԵՍԻԼ Զ.

ԱԼՓԱՍԼԱՆ , ՈՐՏԵԼՄԵՋ ԵՒ ԶՕՐԲ

ԱԼՓԱՍԼԱՆ . Ահա մեր առաջին հարուածը պարսպին վրայ ահա-
գին վերք մը բացաւ , թմուռ տեսնեն Անիցիք , և իրենց փրկութեանը
վրայ յուսահատած անձնատուր բլրան առանց Պարսկաց յաղթական
ձակառէ քրտնելու :

ՈՐՏԵԼՄԵՋ . Այստիկը բուռնան է զերենք տնարեկելու , ար-
քայդ վեհախառ . . . քիչ մը հաքը պատգամաւոր մը կը փութայ
հաշտութեան պայմաններ տաւարկել :

ԱԼՓԱՍԼԱՆ .—Բայց ես երբէք չպիտի գլխամ իրենց վրայ , այս-
չափ ստեն իմ զօրութեանս ընդունայն զիմադրեղնուն համար , ես
այսչափ ժամանակի մէջ հարիւր քաղաք կապտած , քանդած և ջար-
դած էի . . . Մանաղիկերտի և Պարսկաց վրէժը պիտի առնեմ բոլոր
Հայաստան աւերակ դարձնելով , այսպէս ընդունեցի Պարսկաց թա-
գըր իմ դիւցազն Տուղրիկ եղբորմէս . իր գուրա գերեզմանին և արեւ-
ւին վրայ այս ահաւոր ուխտը կրկնեցի , ջնջել Հայաստանը :

ՈՐՏԵԼՄԵՋ . Եւ պիտի յաջողիտ , աէ՛ր Արքայ :

ԱԼՓԱՍԼԱՆ . Կ'երդնում ահաւոր սրտս վրայ :

ՈՐՏԵԼՄԵՋ . Քու մէկ հրամանդ կը բաւէ— Հայաստանի Հայիրը
ապրելու :

ԱԼՓԱՍԼԱՆ . Թող Հայաստանի աւերակները կրկնեն ստիճամբ
ստիճան Արիադանի անունը՝ որ սրտաց . այս է այն յիշատա-
կը՝ որ հոս պիտի թողնուի և Հայկական կմախք մը իմ շքեղադանձ
գահին պատուանդան :

ՈՐՏԵԼՄԵՋ . Տէր արքայ , քեզ երախտապարտ պիտի բլայ Պարս-
կաստանի ապագայն :

ԱԼՓԱՍԼԱՆ . (զօրաց) Դուք ալ գացէք , քաջեր , ձեր վրաննե-
րուն մէջ հանգչելու , և պատրաստ եղէք քիչ ատենէն այս գտող

քաղաքը կործանելու և կողոպտելու . . . (զօրեւել կը մեկնին) քաջ-
Որտեղմեզ , մենք ալ երթնաք հանգչելու , այս հարուածը բաւական
է (կը մեկնին) :

ՏԵՍԻԼ Է.

ԱԼՖԱՆ (առանձին)

Ահա Անիի պարսպին վրայ խոր վերք մը , վերջապէս պիտի տա-
պալի հա : Արիադան կը կատարէ կարծելով որ իր բոլոր հարքները
քաղաքացւոց նախառեւութեամբ կը փճանան , չգիտեր , որ իր բա-
նակին մէջ մասնիկ մը կայ՝ որ իր բոլոր խորհուրդները զտրտագողի
քաղաքացւոց կը հազարդէ . . . ա՛հ Զարմաշի , գեղանի աղջիկ , դու
ես որ պիտի այս մասնութիւնները գործադրելու կը դրդես . . . անի՞ծ-
եալ բլայ այն օրը՝ որ քեզ տեսայ այդ պարսպին վրայ և սիրեցի .
ա՛հ կը սիրեմ և կ'աւթեմ հարիւր , կը մասնեմ և կը կատարեմ . անի՞ծ-
եալ սէր . . . Պարսիկ մի Հայուհի մը կը սիրէ և անոր սիրուն իր
հայրենիքը մասնէ . . . բայց սէրն ամեն բանի կը յաղթէ , պէտք է
տեսնել զինքը (կը մեկնի) :

(Պարսպին վրայ հետաքրքիր գլուխներ կ'երեւին) :

ՆԵՐՍԷՆ . Պատերա՛զմ , պատերա՛զմ :

ՏԵՍԻԼ Ը.

ԼԵԻՈՆ

(Արնակ կ'երեւի , ձեռքը նիզակ մը՝ որուն ծայրը մագաղաք մը
կը շարժի) :

ԼԵԻՈՆ . պատգամաւոր , պատգամաւոր (բարանին կուգէ մօտեցալ)

ՊԱՐՍԻԿ . (ըսեն) Բարանը պիտի այրէ , բարանի՛ . (մեծ աղմուկ) :

ՀԱՅԵՐ . (պարսպին վրայէն) Փախի՛ր , Պարսիկները կը համին :

ԼԵԻՈՆ . (որ դիւրապիտ հեղուկ մը բարանին վրայ քսիւած եւ ,

բարանը կսկսի բռնկիլ , ԼԵՈՆ կուգէ փախիլ , Պարսիկները ամեն
կողմէ զինքը կը պաշարեն) Պարսկաց ձեռք չեմ ինտը . (կը դառ-
նայ շուտով եւ յանկարծ բարանին բոցին մէջ կը նետուի եւ ահե-
րը երկինք լաւելով կաղաղակէ) Կեցցէ՛ Հայրենիք : (Պարսիկները
որ զինքը պաշարած էին ապօքա եւ կայծակ անաւ կը մնա .—
վարագո՛րը կիշնէ) :

ՎԵՐԶ Բ. Արաուածին

ԱՐԱՐԱՆԻ Պ.

Տեսարանն է Բագարասայ ապարանին մէջ կամարակապ եւ սիւ-
նազարդ սրահ մը . պատեն կախուած զենքեր եւ զրաններ .— տեսա-
րանը մուր է .

ՏԵՍԻՒ Ա.

ԲԱԳԱՐԱՍ ԵՒ Տ. ՎԱՀՐԱՄ

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Ի՞նչ կը մտածես , իշխան :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Բարանը եւ միանգամայն ինքզինքը այրող հայրեւ-
նաւոր պատանուին վրայ կեդրոնացած է ուշա . . . ա՛հ , որչափ սրտա-
շարժ եւ վսեմ էր այն վարկեանը՝ երբ նա Հայրենիք գոչելով բոցին
մէջ նետուեցաւ :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Յիրաւի , զարմանալի էր իր տրիստրութիւնը .
պիղծ Պարսից ձեռք չի նայու համար ինքզինքը կրակը նետեց , եւ
զինքը չըջաղատող Պարսից այն կառուած խուճըք շանթահար ֆուսայ ,
երբ այն հայրենասիրական վսեմ տեսարանը տեսաւ . Ալիապան Ա-
նին պաշարելէն ի վեր է՝ որ շատ յանդուգն քաջադարձութիւններ
տեսաւ Անիցւոյ կողմանէ :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Եւ դեռ մինչեւ հիմա Անին իր ճանկերուն տակ առ-
նելէ յուսահատած չը մննիր , եւ մինչեւ ցերը այսպիսի սրտատանջ
վիճակի մը մէջ պիտի տատանինք :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Ինչո՞ւ սրտատանջ ըլլայ մեր վիճակը . երբ մեր
յոյսը ցամաքեցնող բարան մը կար այն ալ միտիր դարձաւ՝ քաջի մը
կրակովը :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Եւ միթէ դեռ նորանոր կատաղի եւ յանդուգն փոր-
ձերու չի պիտի ձեռնարկեն :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Թո՛ղ այդպէս ըլլայ . մենք ինչուան հիմա ի՞նչ որ
ըրինք , տակէջ ետքն ալ նոյնը կրնենք դարձեալ , սորիւթիւն եւ մի-
տիւն . դարձեալ կը կրկնեմ , եթէ մեր քաղաքին մէջ մասնիչ մը
չը խոկար կրնայինք խորտակել այսպէս Ալիապանի երկաթէ կամբը :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Այո անգամ Պարսիկին է կարգը . նա կրնէ մտանու-
թիւնը :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Ազկան իշխանը :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Կը զարմանամ այդ իշխանին մեր վրայ ցցուցած
համակրական ցոյցերուն եւ անձնաւիրութեանց վրայ . ես այնպէս կը
կարծեմ թէ դադանիք մը կայ ծածկուած իր դործոյը տակ . . .
կամ դուցէ բան մը կակնկալէ մեզի :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Ի՞նչ ակնկալութիւն կրնայ ունենալ , եթէ ճըշ-
մարիտ Պարսիկ մ'է , քանի որ Պարսիկ մը երջանկութիւնը իր խո-
ղոված Հայոց թուոյն քանակութենէն կախուած ունի , ես այնպէս
կը կարծեմ թէ այս իշխանը պարզապէս կը զթայ մեր դառն կա-
ցութեանը վրայ , նա դուցէ Պարսկաստանի անապատներուն մէջ
գոհար մ'է :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Գրեթէ նա եղաւ Անիի աղատարարը :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Ճշմարիտ է :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Եթէ դեռ Պարսիկը բարանին այրելուն վրայ կառ-
ւած ուրիշ ձեռնարկի մը խորհուրդն ընեն , մեր բարեօրրա իշխանը
սովորականին պէս դադանի կերպով անշուշտ կիմայնէ մեզի :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Այլ դեռ ի՞նչ մնաց գործադրելու Պարսից հա-
մար , ինչ որ կուզեն թող ընեն . բաւական է որ մենք միաբան եւ
արթուն՝ հարուածը ձեռքերին՝ հսկենք այն վիշտակն զլիտուն վը-
րայ . . . Մի վերկենք , մենք կազմենք եւ կը զարնենք այս է
մեր զօրութիւնը դու ալ օգնէ որ Հայութեան վերջին արձանն ալ
չը տապալի թշնամեաց առջիւ :

ՏԵՍԻՒ Բ.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՊԱՀՆՈՐԴ

ՊԱՀՆՈՐԴ. Վեհազն տէր , այս մտադաղմը դատնք դարձեալ
Անիի պարսպալը ներսը :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Ազկան իշխանը գրած է անշուշտ . (կառնե) . . .
տեսնենք . (կարդալով) «Որտեղից զօրապետը զօրաց դուին անցած՝
Անիի արեւելեան պարսպալը տակ խրամատ կը փորեն :»

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Ահ նենգաւորներ :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Պէտք է գանկեր եւ քարեր պատրաստել՝ զօրքերը
քարկոծելու եւ զօրապետը որսալու համար :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Բայց պէտք չէ դանտաղիլ , իշխան պէտք է

չուտով գործի սկսիլ, որովհետեւ վաճառքը կապաւնայ վաճարկենէ վաճարկեան:

ԲԱԳԱՐՍԱՏ. Ուրեմն երթա՛նք:

Տ Ե Ս Ի Լ Գ.

ԱՊՐՍՍԱՄ. (առանձին ցեռս կը մտնէ)

Վերջապէս չեմ կրնար սանձել սրտիս այս փրփրերուն դժոխքը. պիտի տեսնեմ զինքը, պիտի ինամ իր սուքը, պիտի նեատեմ սուքս իր սուլին ըսելով «ա՛ն սուքս, տո՛ւր սէրդ» . և եթէ զեռ մերժէ իմ սէրս, ստակալի պիտի ըլլամ իմ սրտիս դժոխքին նման... կը սիրեմ ես՝ ինչպէս կը սիրէ վազըն իր արիւնամթաթառ որոր: Կը սիրեմ ինչպէս կը սիրէ Պարսիկն իր արեւը. ինքը կը զայրանայ ինձ դէմ. երբ կապաւնայ, աստղի մը նման շողշողուն կըլլայ ինձ համար. երբ կը տժգունի՝ ճառագայթ, երբ կը շառագնի՝ բոց մը... ստակայն դարձեալ կը դադար իրմէ ինչպէս ոճրագործն աստղէ մը... ահ ոտքի ձայն մը կայ... ինքն է կարծեմ...:

Տ Ե Ս Ի Լ Գ.

ՆՈՅՆ ԵՒ ԶԱՐՄՈՒՀԻ

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Դու հո՛ս, գորապիտ:

ԱՊՐՍՍԱՄ. Բեզ տեսնել ուղեցի:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Ի՞նչ բանի համար:

ԱՊՐՍՍԱՄ. — Վաճառքի քեզնէ հետեւ դառն և խաւար է ինձ կեանքը. Զարմուհի՛, քու ժպտող միայն քաղձը և լուսաւոր պիտի ընէ զայն:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Զօրա՛պետ:

ԱՊՐՍՍԱՄ. Ինձ դէմ մի՛ զայրանար, Զարմուհի, այլ անիծէ՛ այն ձեռքը որ այս կրակը սիրտս ձգեց:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Զքեզ այսչափ յանդուգն չէի կարծեր:

ԱՊՐՍՍԱՄ. Ահ, ի՞նչ ընեմ, եթէ սէրը զիս այսչափ յանդուգն կընէ և վրաս կը ծիծաղի դժոխային ծիծաղով մը:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Գնա՛, ալ ատեղի ես ինձ:

ԱՊՐՍՍԱՄ. Զարմուհի:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Անգո՛ււթ, ի՞նչ կուզես այն կնոջմէն որ երազ մը ունի լոկ, ախար վերջապէս մը... հեռացի՛ր ինձէն:

ԱՊՐՍՍԱՄ. Ասանց քու թեւերուդ մէջ սառստալու... անկարելի է այդ, այն ատեն սիրտս քեզնէ կը բաժնուի՝ երբ գլուխս մարմնէս զատուի:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Դեռ կը յանդգնիս:

ԱՊՐՍՍԱՄ. Պիտի սիրեմ զքեզ:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Բայց ես զքեզ կատեմ:

ԱՊՐՍՍԱՄ. Դու ատէ, ես սիրեմ, տեսնենք ո՞վ պիտի յաղթանալէ: (կուգէ մօտեցալ ա՛ռ):

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Հեռո՛ւ վա՛տ մարդերէ:

ԱՊՐՍՍԱՄ. Մի՛ զրգուեր զիս, Զարմուհի:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Ամօթ քեզի... ալ արատեցիր յաղթական սուրդ... թաթխեցիր զայն վատութեան տղմին մէջ, ալ վատ պիտի հրատարակեմ քեզ քաջաց մէջ. պիտի ըսեմ թէ Ապրամգինուոր չէ, այլ ոճրագործ մը՝ որ կանանց սրտերուն հետ կը պատերազմի... զօրապետ հոս է Թաթխի ստուերը՝ մեր երկուքին մէջ արձանացած, զիս բռնի յանդուգն:

ԱՊՐՍՍԱՄ. Ո՛չ թէ մտեալի մը ստուերը մեր մէջ տեղ, այլ եթէ դժոխք մ'ալ ըլլայ, պիտի անցնիմ քեզ զրկելու համար իմ բոցաւ վառ սրտիս վրայ. (կուգէ վրան յարձակուիլ):

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Յա՛կարճ կը նետուի, եւ պատին վրայէն կախուած սուր մը կը յափեսակի. Ապրամ կանգ կառնէ) Մօտեցիր եւ թէ կրնաս... ահ տկար կը կարծէիր զիս քու վատութեանդ դէմ... կը կարծես թէ Հայուն մը չը կրնար սուր շարժել... տե՛ս պատեւազմի դաշտին վրայ ճակատ առ ճակատ մննամարտած թշնամոյդ կը նմանիմ, կին մը՝ ոչ միայն սուր՝ այլ ստաղար ալ կը գործածէ իր պատիւը պաշտպանելու և չը սրբազգեցու համար անոր յիշատակը զոր կը սիրէ... հեռացի՛ր հալածական կնոջ մը ստեղծութեան առջեւէն:

ԱՊՐՍՍԱՄ. Պիտի զգլտա, Զարմուհի, վաճառքի հալածական քայլը դէպ ի՛ դժոխք պիտի ուղղուի:

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Դու որ գինուոր մ'էիր, և սուրբագէտ չ'իրցար

խոնարհեցնել կնոջ մը ճակատը, ալ ուրիշ զէնք չունիտ որ դործածես. վատ ես, չեմ ուրանար այդ, բայց ես պատուոյ համար կռուող Հայունի մ'եմ, Հայունի մը՝ որ առադատարն մէջ կը դուրդուայ, բայց անտի դուրս հսկայի մը պէս յանդուգն է:

ԱՊՐՍՍՄ. Դուզա՛ վրէժխնդրութենէս, Զարմունի:

ԶԱՐՄՈՒՆԻ. Վա՛ռ

ԱՊՐՍՍՄ. Պիտի տեսնես (սպառնալից կը գրէ):

ՏԵՍԻԼ Ե.

ԶԱՐՄՈՒՆԻ (առանձին)

Ահ, Թաթմուլ, սրտիս հատորը, ինչու դիտ որը և միայնակ թողուցիր, տես, քու զինակիցներդ անդամ կը յանդգնեն մեր սգաւոր և թափուր առադատը մանել... մուցան զքեզ ամենորը, միայն քու Զարմունիդ չը մուցաւ որ իր սրտին խորը քու մշտնջենաւոր մահարձանդ կանգնեց... կը թքնէ մահարձանիդ անբարիշտ և վատ զինակիցներէդ մէկը... և թէ յաւիտենականութեանդ չզլթայն կտորէր, կիջնէիր շանթի մը պէս այն անօրէնին գլխուն և կը ջախջախէիր, այլ աւանդ, անգո՛ւթ է յաւիտենականութեան չզլթայն... լուցէք յաղթութեան փողեր և ազօթքի զանգալներ, երբ ես իմ Թաթմուլիս վրայ կուլամ:

ՏԵՍԻԼ Զ.

ՆՈՅՔ ԵՒ ԲԱԳԱՐԱՍ

ԲԱԳԱՐԱՍ. Ուրախ լուր մը, Զարմունի:

ԶԱՐՄՈՒՆԻ. Ի՞նչ լուր, հայր իմ:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Պարսից Որտեղմեզ սպարապետը գերի բռնուեցաւ:

ԶԱՐՄՈՒՆԻ. Ի՞նչպէս, հայր իմ:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Անշուշտ զարմանալի կը թուի քեզ:

ԶԱՐՄՈՒՆԻ. Շատ հետաքրքրական ըլլալու է պատմութիւնը:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Բաւական:

ԶԱՐՄՈՒՆԻ. Տեսնեսք, հայր իմ:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Այլեւս իշխանը մաղաղամտով մ'իմացուց թէ Պարսիկները իրամատ կը փորէին քաղաքին պարտապաշտ տակ, անմիջա-

պէս պահնորդներու ձեռք անազին քարեր և երկաթէ ճանկեր պատրաստել տուի, և սկսան քաղաքացիք Պարսից զօրքերը քարերով ջախջախել, քաջ զօրավար մ'ալ նոյն միջոցին յաջողեցաւ երկաթէ ճանկով Որտեղմեզ զօրապետը բռնել, և ուրիշ ընկերներու օգնութեամբ օդին մէջ բաժնալով վեր քաշել. Պարսիկ զօրապետը կտուղած և իր քարկոծեալ զօրաց օգնութենէն յոյսը կտրած իզուր կը սուսաւ, և ինքզինքն այն ճանկէն ազատելու համար բնդունայն կը թոթուրբաւոր օդին մէջ... արդ երեւոյ՞թ թէ որչափ կրնայ կառայիլ Պարսիկ սպարապետ մը՝ երբ Հայտ մը ճանկէն բռնուած՝ օդին մէջ խաղալիկի մը պէս կը տատանի և պրծիլ կաշխատի:

ԶԱՐՄՈՒՆԻ. Յիրաւի մեծ ուր մ'են բռնիր մեր քաղաքացիքը:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Արդեօք որչափ պիտի կառայի Արիստաւան:

ԶԱՐՄՈՒՆԻ. Երանի՛ թէ ալ Անին տունելէ յուսահատեր:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Դուցէ. որովհետեւ շատ յանդուգն քաջագործութիւններ ցոյց կուտայ Անիի ժողովուրդը... այս նոր յաջողութեան համար ալ իշխանները և զօրականները ինչոյք մը խնդրեցին ինձնէ այս ապարանիս մէջ:

ԶԱՐՄՈՒՆԻ. Ուրեմն երթանք հիւրընկալելու (կը մեկնին. — Պատկեր կը փոխուի):

ՊԱՏԿԵՐ Գ.

Փառաւեղն արահ մը՝ ուր շէնդազարդ սեղան մը դրուած է:

ՏԵՍԻԼ Է.

ՆՈՅՔ, ԳՈՒՐԳԷՆ, ԲԱՔԳԷՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆԻ

ԲԱԳԱՐԱՍ. Ահ այն կամարակապ և սիւնաղարդ սրահը՝ ուր շատ աւագանեաց խնձոյքներ և ժողովքներ տեղի ունեցած են. ահաւասիկ սեղանն ալ պատրաստ է իշխանք:

ԳՈՒՐԳԷՆ. Մինչդեռ մեր նոր յաջողութեանց գոհութեանը համար եկեղեցեաց զանգալները կը հնչեն, մենք ալ հոս գաւաթներ պարպենք Հայաստանի կենաց:

ԲԱՔԳԷՆ. Ճշմարիտ է. ալ բաւական դողացնէք Պարսից առջև:

ԳՈՒՐԳԷՆ. Թող մեր խնջոյից ձայները մինչև Ալփատաւնի աւանջը հասնի:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Կը կատարի նա:

ԲԱՅԳԵՆ. Վաղէի մը պէս:

ԳՈՒՐԳԵՆ. Կը կրճատէ ակումբները, կերկնցնէ ձիւրանքը, բայց ահագին պատեր և երկաթէ կամք մը կը գտնէ՝ փոխանակ Հայուն օձիքը գտնելու:

ԶԱՐԾՈՒՀԻ. Ահա յայտնի կերեւի ո՛վ վեհադէպ իշխաններ, որ Այգիապոլիսի նման անապատի տալիս մը զօրութեանը այսչափ գէշ գնեկուն և զայն մինչև անգամ կորուստեցրելով յուսահատեցնելուն միակ պատճառը մեր մէջ տիրած միութիւնն է եղբր, և այն հայրենասիրութիւնը՝ որ ամէն զգացմանց վրայ կը յաղթանակէ... Եւ, շատ սքանչելի մը տեսնեմ Հայուն արեւութիւնը, կը սնուիմ ի՞նչ աշխարհի վրայ հայրենասիրութեան կրակով հրահրած պայծառ ծակաւ մը աւելի գեղեցիկութիւն չկայ... և իր վիրաց արեան հոսումը մէկ ձեռքովը բռնող, և միւս ձեռքովը թշնամին զարնող զինուորին ճգնաժամէն աւելի վսեմ տեսարան մը չը կայ:

ԳՈՒՐԳԵՆ. Իշխանուհին շատ գեղեցիկ խօսեցաւ:

ԲԱՅԳԵՆ. Արդեօք դեռ սրչափ պիտի կատարի Այգիապոլիսի զօրապետին գերի բանուելուն վրայ:

ԳՈՒՐԳԵՆ. Մանուկներ որ գրեթէ բանակին հրամանատարութիւն ընողը այն էր, շատ քաջ զօրապետ մ'է այն... Գաղիկ Արաւետն՝ Կարուց թաղաւորին հրամանատարութեանը տակ Տաղիլիկի սրչաւանաց գէմ պատերազմած տոհմին ընդ զօրապետ էր նա, (Բարգեճի) այնպէս չէ՞ իշխան:

ԲԱՅԳԵՆ. Այո՛, երեկուան պէս կը յիշեմ այն պատերազմը:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Մեր քաղաքացիքը աղէկ որս մը որսացին իրենց ճանկերովը՝ ի հորսն Աղկան իշխանին՝ որ սովորականին պէս մաշակաւոր մը Պարսից գիշերացին դառն մեզ իմացուց գաղբի կերպով:

ԲԱՅԳԵՆ. Կը զարմանամ Պարսիկ իշխանի մը Հայոց ցրուցած այս տարօրինակ անձնութեանը վրայ:

ԳՈՒՐԳԵՆ. Ես այնպէս կը դուշակեմ որ այդ անձնութեան տակ տարօրինակ գաղբիք մը ըլլալու է:

ԲԱՅԳԵՆ. Այնպէս ըլլալու է, եթէ ոչ անկարելի է որ Պարսիկ մը Հայոց վրայ այսչափ խնամք և հոգ ունենայ:

ԳՈՒՐԳԵՆ. Բայց սեղանը պարտաւ մնայ:

ԲԱՅԳԵՆ. Ուրեմն խմենք:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Եթէ կը հաճիք մեր հին Գողթան բանաստեղծնէն շատ մէկ երգը նախ նուագենք, վասնզի կրած խառնութեան շատ կատարժիմ եմ:

ԱՄՆԵՔԸ. Երգենք:

ԵՐԳ ԻՆՁՈՅԻՑ

Խմենք գինի, անուր գինի կենաց բաժակ,
Քաջաց բաժին դառ երկինք, քամենք յասակ,
Տխուր դիմաց վաղ կը սրակէ կարմիր գինի,
Աչաց ծիծաղ, քրքանց ոգի սայ բոցազին:

Խմենք գինի, անուր գինի կենաց բաժակ,
Քաջաց բաժին դառ երկինք, քամենք յասակ.
Գինին ոգի՝ սեր կարծարճե մաւած արտին,
Մե՛կ զայն խմենք, եւ բոլ վերեն հրեշտակ ժպտին:

ԳՈՒՐԳԵՆ. Կարծեմ ալ խմելուն կարգը եկաւ, իշխաններ, եթէ կուզէք ես լեցնեմ ձեր գաւաթները (կսկսի բոլոր գաւաթները լեցնել) անհրաժեշտ ալ մրակերպ, ո՛չ մէկուն շատ և ոչ մըսին քիչ. Ակոռիի գինին է այս՝ որ բոլոր Ասիոյ մէջ իր կրակոտ համբաւը տարածած է:

ԱՄՆԵՔԸ. Խմենք (ամենքը գաւաթին իրար զարնելով կը խմեն) Հայաստանի կենացը: (սոյն միջոցին զինուորներ Ուսելմեզ զօրապետը կը բերեն շորայակապ):

ՏԵՍԻՆ Ը.

ՆՈՅՆՔ և ՈՐՏԵԼՄԵԶ

ԲԱԳԱՐԱՍ. Քակեցէք զօրապետին շղթաները. որչափ որ Պարսիկները մեր արիւնը խմելու և մեր փառքը մարելու անպագ տենչ մը կզգան, Հայերը զարձեռով իրենց Պարսիկ գերւոյն շղթաներն անգամ կը քակեն, և սուր կրող զօրապետը կը պատուեն:

ՈՐՏԵԼՄԵԶ. Պէտք չէր ինձ այդ պատիւը. իմն ես այս շղթաները, կրնաւորեմ մինչդեռ անհուն ցաւ մ'է ինձ Հայուն մը օղակ

կրել պարանոցս, դուք աւելի դառնացնել կ'ուզէք իմ ճակատագիրս
դժւոք, Հայոց դժուծ իշխաններ, լիարերան չնար՝ առատաձեռնե-
լով ինձ:

ԱՄՆԵՔԸ. (զայրացած) Նախատի՛նք:

ՈՐՏԵԼՄԵՉ. Ձեռքերնիդ սուրերնուդ կը տանիք դուռդարար
մինչդեռ չգիտցա՞յալ կը տեսնէք զիս ձեր սոջեւ... դուք հոս ձեր
կարծ թուրերովը, թղուկնե՛ր, դատուոր կը կարծէք ինքզինքնիդ
ալի նակալի մը՝ որուն խոժոռեցաւ սե ճակատագիրը:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Հակայ մը այդպէս չը խօսիր, հակայ մը չը նախա-
տեր իրեն չգիտները քակող՝ և սուրը պատուով... այնչափ նեն-
գութեանց և զրկանաց համակրութեամբ՝ և պատուով համապատաս-
խանող Հայը դեռ կը յանդգնիս նախատել, ժանա Պարսիկ, մինչ-
դեռ Հայը իր դարաւոր վրէժները ծածկել կուզէ անյիշատարու-
թեամբ, դժւ դեռ կը հրահրես զայն... պէտք էր որ ամօթանարէիր
այնչափ նենգաւոր արարքներու դէմ Հայոց ցըլուցած վեհանձնու-
թիւնը տեսնելով:

ՈՐՏԵԼՄԵՉ. Վեհանձնութիւն. ինչ վեհանձնութիւն կրնայ
ընել իր մոխրակոյտ աւերակներն հայրենիք անուանող լալիւն սե-
անգոր ժողովուրդ մը Մասանեան սպարապետի մը՝ որ իր ետեւէն
անկ վրէժ մը կը թաղու, վրէժ մը որ երբէք չը պիտի յաղենայ և
չը պիտի մարի Հայոց արեամբը:

ԳՈՒՐԳԷՆ. Նախ Հայաստան համայն հայութեան վրէժը լուծէ,
եաքը Պարսկաստան պարսիկ զօրապետի մը վրէժը:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Այդչափ յանդուգն նախատիքներդ՝ որոնք վա-
տութիւններ կը բուրն, կրնային զքեզ Հայու մը վրէժինդ յորջն
մատնել, բայց Հայը վատութիւն կը սեպէ իր շղթայակալ գերին
զարնել:

ՉԱՐՄՈՒՂԻ. Եթէ այդչափ ցաւ կը պատճառէր քեզ Հայկա-
կան լուծը, ինչո՞ւ ուրեմն վիզդ անցնել սուրը, հակայ Մասանեան:

ՈՐՏԵԼՄԵՉ. (զայրացած) Ահ, անդու՞թ ճակատագիր:

ՏԵՍԻԼ Թ.

ՆՈՅՆԲ ԵՒ Տ. ՎԱՀՐԱՄ

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Ի՛նչ է՝ այս, իշխաններ, մինչդեռ քան աչն
կաղօթէ՝ զինուորը պէտք է թուխայ դուարձութեան սեղանի մը
վրայ, այսպէս պէտք է ընդունիլ երկնից չորհաց յաջողութեամբ...
քաշուեցէ՛ք այդ սեղանէն ուր Սաղաթէ կը ծիծաղի... (Լա-
մաց կամաց սեղանէն կը բաւուին եւ Տ. Վահրամ: բոլորսբը
երջանակ մը կը կազմեն):

ԳՈՒՐԳԷՆ. Հայաստանի կենացը կը քանդէնք մեր բաժանե-
լը, աէր հա՛յր:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Հայաստանի վերականգնումը զինուց դատթին
մէջ չէ, իշխան, Հայաստան մեր միութեամբը և երկաթէ կամքովը
կը վերականգնի... դուարձութեան և ուրախութեան ժամ չէ մեզի
համար այս ժամը, այլ գո՞նութիւն տալու ժամ է Արարչին՝ որ մեր
հայրենասիրական ջանքերը կը պսակէ... պէտք չէ որ թու-
նանք, մինչդեռ թշնամին կը հսկէ մեր գրանը մէջ:

ԲԱԳԳԷՆ. Միշտ նոյնն եմք Պարսից դէմ, աէր հա՛յր:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Միշտ նոյնն են նաեւ Պարսիկները մեզի դէմ,
վատ՝ նենգաւոր և խորամանկ:

ՈՐՏԵԼՄԵՉ. Ի՛նչ բբաւ. քեզ Պարսիկը ի՛նչ բբաւ:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Ինչ որ բբաւ մինչև այս պեւոր հատկաւ, ևս գի-
տեմ, և անկեց առաջ ինչ որ բբաւ, Մասեաց պեւոր, սարերը գի-
տեն. Հայն իր վեհ գիւցապետներուն որին վրէժն առաւ:

ՈՐՏԵԼՄԵՉ. Եւ դեռ չե՛ն մոտաներ թէ ի՛նչ հայկական զո՞հք
պիտի մորթուին իմ գերեզմանիս վրայ վրէժս քաւելու համար:

ՏԵՍԻԼ Ժ.

ՆՈՅՆԲ ԵՒ ՊԱՀՆՈՐԴ ՄԸ

ՊԱՀՆՈՐԴ. Վեհա՞ն աէր, Աղիան՝ պարսիկ իշխանը կուզէ
քեզ տեսնել:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Հայոց բարերա՛րը... թո՛ղ գայ (պանդորը կը մեկնի):
ՈՐՏԵԼՄԵՉ. (մեկուսի) Ի՛նչ կը լսեմ:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Ի՛նչ կը նշանակէ արդեօք իր գայուստը:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Արդեօք մեծ վառնոց մը կայ՝ որ կուգայ անձամբ
խմացնելու մեզի:

ՈՐՏԵԼՄԵՉ. (մեկուսի) Մասնիչ մ'է եզեր նա:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Ահա ինքը (Աղիան իշխանը կերելի որ մտել):

մեզ հոն շղթայակապ սեանելով շանքահար եւ շփոթած կը մնայ, որտեղմեզ իր շարագուռակ նայո ամբը անոր վրայ կը շառէ) :

Տ Ե Ս Ի Լ ԺԱ.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ԱՂԿԱՆ

ԱՂԿԱՆ. (մեկուսի) Որտեղմեզ :

ՈՐՏԵԼՄԵԶ. Ա.Ն, վատ մատնի՛չ . . . մատնութիւններ ընելէ վերջը կը յանդգնիս դեռ Հայոց զիրկն ինչեւ այդպէս սովորեցուց քեզ Հայրենիքդ, այդպէս սորվեցար Հայերն առել եւ Պարսկաստան սիրել . . . դողա՛ցն արեւէն՝ որ զլիսուղ վրայ կը շողայ ա՛նդ վրէժնդրութեան շանթի մը պէս . . . նայէ՛ ցն անդունդը ուր Պարսկաց անէծքներ կը մոռնան. քեզ կանիծէ հայրենիքդ, վատ արանց, ես կը կարծէի թէ աշխարհի վրայ միայն Հայը կրնամ առնել, այլ անկէ առնիլ էակ մ'ալ կայ եղեր, Պարսիկ մը՝ որ իր հայրենիքը կը մտանէ :

ԱՂԿԱՆ (որ յուսանաս եւ գլուխը կախած՝ վճազին ի մտիկ կընէր, դեպ ի որտեղմեզ կը յառաջանայ եւ ոտն իյնելով) . Գիտութիւն . . . հերէ՛ թշուառիս, ո՛վ վեհաջն քաջ :

ՈՐՏԵԼՄԵԶ Ներել . . . միթէ եո կրնամ հերել. անիծել ինդրէ ինձմէ, անիծել :

ԱՂԿԱՆ. Ուրեմն ինձ ալ կիցնայ անիծել զայն՝ որ իր աղղած սիրովը եւ գեղեցկութեամբը սիրտս մթաղնեց . . . զքեզ, Զարմուհի . . . սիրեցի զքեզ, անիծեալ ըլլաւ. (կը մեկնի յուսանաս, ամենք շուարեալ կը մնան) :

ՈՐՏԵԼՄԵԶ. Աւելի վատ, կը սիրէ Հայուհի մը (յաւկարձ դուստր դղրդիւն մը կը լսուի) :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Ի՜նչ է այս (ամենք միջնադրան կը մօտենան) :

ԳՈՒՐԳԷՆ. Աղկան իշխանն է ինողը :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Ինքզինքը զարկեր է :

ՈՐՏԵԼՄԵԶ. Զը թողուց որ երկինք զարնէին :

Տ Ե Ս Ի Լ ԺԲ,

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՊԱՀՆՈՐԴ

ՊԱՀՆՈՐԴ. Վեհաջն Տեպ'րք, Ապրսամ զօրապետն իր հրամանատարութեան տակ զանուած զօրաց բազմութեամբ հետ թըշնամեաց կողմն անցաւ :

ԱՄԵՆՔԷ. (ապրսամ) Ա՛ն :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ. Վատը :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Ռ՛վ երկինք :

ՈՐՏԵԼՄԵԶ. Խնդացէք, Հայեր :

ԲԱԳԱՐԱՍ. (զօրաց) Զօրապետին զլուխը կտրելով Պարսկց բանակը նետեցէք :

ՈՐՏԵԼՄԵԶ. Եւ թող իմ վրաս փչի Անի :

ԲԱԳԱՐԱՍ. Ողջ են դեռ Հայերը :

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Արդա՛ր են երկինք. (Վարագուրը կիջնէ) :

(Վերջ Գ. Արարուածին)

ԱՐԱՐԱՌԱՅ Գ.

Տեսարանն է Բագարաս իշխանի ապարանը սգապատ տան մը

Տ Ե Ս Ի Լ Ա.

ԲԱԳԱՐԱՍ ԵՒ ԶԱՐՄՈՒՀԻ

(Վարագուրը բացուած ասեմ նստած եւ մտազբոյ, հեռուէն կոնա-կահարութիւններ եւ աղօթքներ կը լսուին)

Ա Ղ Օ Ք Ք

Ով Տէր, լսէ մեր աղօթից իմուր ձայն,
Որ յուսանաս առս եեզ մնամք ապաստան,
Չեմք տուր մեզի, եւ թող կանգնի մեր հակաս,
Եկեղեցիք՝ ստղմում ըլլան թող ազաս:
Տուր, Տէր, կանգնել մեզ դրօսակ փառաւոր,

Յաւերակումնս մեր հայրենեաց սգաւոր,
Յայնժամ կենօք յառնէ ի վեր Հայաստան,
Յայնժամ ծաղկիկն արքոց պսակ փայլութեան:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Ահ, ինչ սոսկալի հարուած էր այս:

ՉԱՐՄՈՒՀԻ. Ինչ պիտի ընենք, հայր իմ:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Չեմ գիտեր, յուսահատութիւնն արդէն քաղաքին
ամէն կողմը տիրած է, և հիմակուքնէ կտկին իրենց կորուստները
լալ, ամէն մարդ:

ՉԱՐՄՈՒՀԻ. Ինչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Ամէն բան ընկաւ Անիի համար, այս ալ Հայաստանի
միւս հոյակապ քաղաքացի նման, որք աւելորակ դարձան, աւ
նոնց ճակատագիրը կը կրէ:

ՉԱՐՄՈՒՀԻ. Միշտ սե մասնութիւն:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Տեսնենք այն վատը՝ Ապրտամ զօրապետը որ իր
հայրենիքը դաւեց, պիտի գտնէ՞ իր վարձքն ու հանդիստը, ո՛չ եր-
բէք. նոյնիսկ իր խիղճը պիտի խռովէ միշտ զինքը և հալածէ ա-
րիւնսարբու հրէշի մը պէս, ինչուան որ հոգեհապառ գերեզման իջնէ, ուր
կը ծաւալին արդէն դժոխաց բոցերն իր հոգին լափելու համար...

ՉԱՐՄՈՒՀԻ. Մի՛ յուսահատի՛ր, հայր իմ, կը պատերազմենք
դեռ թշնամեաց դէմ մինչև մեր արեան վերջին կաթիլը:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Անկարելի է այդ, Զարմուհի:

ՉԱՐՄՈՒՀԻ. Ինչու, հայր իմ:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Մենք ալ չենք կրնար Պարսից ահեղ զօրութեան
դէմ դնել, մինչդեռ Ապրտամ սպարապետը զօրաց մեծ մասն իրեն
կողմը որսալով թշնամեաց կալին անցած է, այնպէս համարելով զի-
րենք թէ Անի երկար ատեն չէ կարող Պարսից զօրութեանը գիծա-
դրել, և փոխանակ Պարսից ահեղ սրբոյ ճարակ ըլլալու, անոնց
կողմն անցնելով կրնան գտնէ կեանքերնին ազատել:

ՉԱՐՄՈՒՀԻ. Բայց, դարձեալ պէտք է քաջալերել զինուորսնե-
րը որ պարսպին վրայ կենալով ի գերեւ հանեն թշնամեոյն ջանքերը:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Ինչ կրես, Զարմուհի, բոլոր քաղաքին պարիսպ-
ները պահնորդելու չափ զինուոր չըմնաց, քաղաքին մէջ մինակ
խառնիճաղանձ բազմութիւն մը մնաց, ձերոյ՝ կանանց և տղոյ՝
որոնք աւելի ժողովրդեան յուսահատութիւնը կը զրգուն:

ՉԱՐՄՈՒՀԻ. Ինչ ընելու է ուրեմն:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Բոլոր իշխանները քիչ մը ետքը հաս պիտի ժողո-
ւիրն և քաղաքին բռնելիք ընթացքին վրայ համաձայն որոշում մը
պիտի տրուի. . . տեսնենք ինչ պիտի ըլլայ որոշումնիս:

ՉԱՐՄՈՒՀԻ. Ինչ որոշում ալ ըլլայ՝ խեղճ ժողովուրդն ուրիշ
փրկութիւն չունի՝ բայց եթէ Պարսկին սուրը կամ չղթայն... ընտ-
րել երկուքէն մէկը, ո՞րն ընտրէ, երկուքն ալ սոսկալի են. երկուքն
ալ հայութեան ջնջում կապահան, մէկը կենաց դահիճ... իսկ
միւսն իրաւանց դահիճ, ահ, մեր վիճակին վրայ մտածելն անպամ սոս-
կումով կը լեցնէ և կը սառեցնէ զիս... միայն Անիի պարիսպները
կան կանգուն թշնամեաց դիմաց, և այն պարիսպներուն ետեւ Հայուն
տկար կուրծք կայ, ալիւոր ծերունիներ, հերարձակ մայրեր, ողբազին
աղաքներ, վերջապէս այնպիսի անձեր որք միայն աղերսել գիտեն
թշնամեոյն:

ԲԱՐԳԷՆ. Գերեզմաննիս փորենք, աղչիկս:

ՉԱՐՄՈՒՀԻ. Մի՛, հայր իմ, ~~ես միաքս գրել չը մեռնիկ մինչև~~
որ Պարսիկ մը արիւնաթաթաւ ոտքերու տակ չը փռուի:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Չեմ կրնար դարնել, Զարմուհի:

ՉԱՐՄՈՒՀԻ. Ինչու, հայր իմ:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Դու չես տեսեր Պարսկի մը արիւնուշտ աչքը:

ՉԱՐՄՈՒՀԻ. Եւ դու ալ չե՛ս կարդացեր, հայր իմ, կնոջ մը
սիրտը, և չես կրնար կարդալ. պիտի տեսնես, հայր իմ, թէ ինչպէս
սուր պիտի չարժեմ:

ՏԵՍԻԼ Բ.

ՆՈՅՆՔ, ԳՈՒՐԳԷՆ, ԲԱՐԳԷՆ, ԵՒ ԻՇԽԱՆՔ

ԳՈՒՐԳԷՆ. Ինչ պիտի ընենք, իշխան:

ԲԱԳԱՐԱՍ. Պէտք է որ համաձայն մտածենք մեր ընելիքին
վրայ:

ԲԱՐԳԷՆ. Անիի վիճակը շատ խղճալի է:

ՉԱՐՄՈՒՀԻ. Պէտք է դարձան մը գտնել անոր:

ԳՈՒՐԳԷՆ. Շատ ուշ մնաց դարձանը, որովհետեւ Պարսից կրկ-
նապատկեալ զօրութիւնը կը ծանրանայ մեր վրայ. անկարելի է դէմ
դնել, վամպի այսուհետեւ ալ Պարսից խորհուրդները մեզ խմայնող

մը չըլլալէ զատ՝ մեր գլխուորենքէն չատերը թշնամեաց կողմն անցած են :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ . Ուրեմն պատերազմինք մինչև մեր վերջին չունչը , վանդի եթէ անձնատուր ըլլանք , դարձեալ պարսկց անխնայ սրոյն ճարակ պիտի ըլլանք . . . այո՛ , պէտք է պատերազմիլ և մնանիլ , բայց գիւցաղնաբար :

ԲԱՅԳԷՆ . Ո՛վ իշխանունի , մեր դիմադրութիւնն արդիւնք մը չունենալէ զատ՝ Պարսկց կատաղութիւնը պիտի գրգռէ մեր վրայ :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ . Ուրեմն ուրիշ ի՞նչ միջոց կրնանք ունենալ :

ԳՈՒՐԳԷՆ . Պէտք է զոնէ մեր կեանքը ազատելու հարք մը գտնել . . . և մեր ժողովուրդը բոլորովին անտերունջ և անգլուխ չը թողուլ սպառազին . . . ի՞նչ կրնան , իշխան :

ԲԱԳԱՐԱՍ . Կըողունիմ այդ դաղտիրարը . . . բայց հարքեր :

ԳՈՒՐԳԷՆ . Քաղաքին միջնաբերդը քաշուինք , սակէ ուրիշ ազատութեան միջոց չիկայ մեզի համար :

ԲԱՅԳԷՆ . Բայց ժողովուրդը . . . յուսահատ քաղաքացիները :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ . Ո՛վ պիտի խրախուսէ այն խեղճերը՝ որոնց սիրան արդէն դաւնութեամբ լի է :

ԲԱՅԳԷՆ . Եթէ դեռ ժողովուրդը մտածենք՝ որուն կորուստն անհրաժեշտ է , մենք մեր ազատութիւնը պիտի կորսնցնենք . . . ժողովուրդին ազատութիւնը մեր գիւցաղնութեանը կարօտ է : այլ պիտի խոնարհի նա անողորմ ճակատագրի մը առջև :

ԲԱՅԳԷՆ . Ճշմարիտ է :

ԳՈՒՐԳԷՆ . Բոլոր իշխաններն այսպէս կուզեն :

ԲԱԳԱՐԱՍ . Ի՞նչ ընենք , աղջիկս :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ . Դու գիտես , հայր իմ :

ԲԱԳԱՐԱՍ . Միթէ անխոհեմութիւն մ'է մեր բրածը :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ . Քանի որ բոլոր իշխաններուն կամքն այդ է , և եթէ դու անոնց խորհրդոյը չը համաձայնիս , անմիաբան պիտի ըլլաս ընդունէ ուրեմն իրենց կարծիքը :

ԲԱՅԳԷՆ . Իսկ դո՛ւ :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ . Ես ալ կ'ընդունիմ , վանդի մինակ կարող չեմ բան մը ընել , և մանաւանդ դառն ճշմարտութիւնը կը տեսնեմ :

ԳՈՒՐԳԷՆ . Ուրեմն համաձայնեցանք մեր կարծեաց մէջ :

ԲԱՅԳԷՆ . Այո՛ է մեր վերջութեան միակ միջոցը :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ . Ահ , երանի թէ ատով կարենայինք ծառայութիւն մը ընել հայրենեաց :

ԳՈՒՐԳԷՆ . Ապրի՛նք , որպէս զի հայրենեաց վրէժն ատեննք :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ . Ուրեմն երանի ձեզ՝ որ վրէժ ատենելու համար կուղէք սարիլ :

ԳՈՒՐԳԷՆ . Կերպնում Անիի հազար ու մէկ եկեղեցիներուն վրայ :

ԲԱԳԱՐԱՍ . Իսկ դո՛ւք , իշխաններ :

ԱՄԵՆՔԸ . Կերպնունք :

ԲԱԳԱՐԱՍ . Ուրեմն սրբազան է մեր խորհուրդը :

ԳՈՒՐԳԷՆ . Միջնաբերդը իշխանք :

ԲԱՅԳԷՆ . Երթանք :

ԲԱԳԱՐԱՍ . Օհ , Զարմունի :

ԶԱՐՄՈՒՀԻ . Երթանք , հայր իմ , (կը մեկնին .— տեսարանը վաչկեան մը պարսպ կը մնայ) :

ՏԵՍԻԼ Գ.

Տ . ՎԱՀՐԱՄ ԵՒ ՊԱՀՆՈՐԴ ՄԸ

Տ . ՎԱՀՐԱՄ . (պահնուդին) Իշխանները հոս հաւարուելու են խորհրդակցելու համար , ուր են :

ՊԱՀՆՈՐԴ . Ամենքն ալ միջնաբերդը քաշուեցան , աէր հայր . (կը մեկնին) :

Տ . ՎԱՀՐԱՄ . (Մինակ) միջնաբերդը քաշուելու են , անտերունջ թողուլ խեղճ ժողովուրդը , այդչափ իշխան ինչպէս միաբաններ են առանց երկպառակութիւն հանելու , վանդի գիւցաղնազկան գործի մը համար չեն միացած . . . ինչպէս թէ անմիաբան է հայր , կը միաբանի՝ երբ գործը վատութիւն կը բուրէ) . . . միջնաբերդը կը քաշուին առանց ժողովուրդը մտածելու այն մեծ և հակա իշխանները . . . վատերը . . . առանց յուսահատ քաղաքացիները խրախուսելու . . . ահ հարուածը միշտ ժողովուրդին գլխուն կիջնէ . բայց ժողովուրդը դեռ հայր մը և զօրապետ մը ունի , քահանայն . . . ինչուան հիմա աղօթեցի , արդ զօրապետի մը

պէս դարձեալ կը քաջայերեմ ժողովուրդը. (կը մեկնի — Պատկերը մը փոխուի) :

ՊԱՏԿԵՐ Դ.

Ալփասլանի բանակը.—Պարսիս

ՏԵՍԻԼ Դ.

ԱԼՓԱՍԼԱՆ ԵՒ ԱՊՐՍՍԱՄ

ԱՊՐՍՍԱՄ. Վեհափառ թագաւոր, Անի ալ անկարող է այսուհետեւ քու անդ զօրութեանդ զիմադրել, վաճառելիս կա զբերելի զինքը իր բոլոր քաջերէն :

ԱԼՓԱՍԼԱՆ. Ուրեմն կրնանք անվտանգ յարձակիլ :

ԱՊՐՍՍԱՄ. Այո՛, Վեհափառ տէր, եթէ Անի մինչեւ հիմա զուտ ճակատ մը կը բարձրացնէր քեզի դէմ, պատճառն այն էր որ քու բանակէդ իշխան մը քու բոլոր խորհուրդներդ գաղտադողի կը հաղորդէր քաղաքայեցոյ :

ԱԼՓԱՍԼԱՆ. Ո՞վ է այդ վատը :

ԱՊՐՍՍԱՄ. Ազկան իշխանը :

ԱԼՓԱՍԼԱՆ. Ազկան . . . որ բոլորովին անհետացած է բանակէն :

ԱՊՐՍՍԱՄ. Գուցէ Հայոց կողմն անցած է :

ԱԼՓԱՍԼԱՆ. Ահ, այդպիսի գաւազդութիւն մը կըլլա՛ր, և ես Անիցեոց նախատեսութիւնը և քաջագործութիւնները կը կարծէի, ևս բոլորովին յուսահատած էի Անին առնելէ. ահ, եթէ այն վատը Անի մէջ կենդանի գտնեմ, չի պիտի ջախջախեմ :

ԱՊՐՍՍԱՄ. Ուրեմն ալ սիրիէ յուսահատութիւնդ, Վեհափառ տէր՛, առաջին յարձակման պիտի տեսնես՝ որ սրտոտ զինուորի մը գլուխը չը պիտի երևի Անիի պարսպացը վրայ. գլուխ աղաւտեցի քեզ ապաստանելով, Վեհափառ Տէ՛ր, օգնէ՛ նաեւ որ վրէժս ալ տեսնեմ. Անիի բոլոր Հայերուն գլուխը քեզի, գլուխ մը կայ՝ այն միայն ինծի թող . . . տո՛ւր հրամանդ և յարձակինք փոթորիկի նման :

ԱԼՓԱՍԼԱՆ. Վայ Անիի. այս վայրկենէս նա իմ աշխարհակալ ձեռքիս մէջ աի մը փռչի է իր հաղար ու մէկ եկեղեցիներովը՝ պալատներովն ու շէնքերովը. լսեցին անուան և չը դողացին, ուրեմն թո՛ղ տեսնեն վրէժս :

ԱՊՐՍՍԱՄ. Սկսի՛նք յարձակումը, Վեհափառ տէ՛ր :

ԱԼՓԱՍԼԱՆ. Այո՛, զօրապետ, դնա՛ բոլոր բանակին մէջ հընչեցող իմ հրամանս :

ԱՊՐՍՍԱՄ. Կը հնազանդիմ, արքայ (կը մեկնի) :

ՏԵՍԻԼ Ե.

ԱԼՓԱՍԼԱՆ (առանձին)

Ահա վատ մ'ալ՝ որ իր հայրենիքը կը մատնէ, մէկ անձի մը վրէժը բոլոր հայրենակիցներէն կ'առնէ . . . Էթնամիներէն աւելի՛ մատնիչներ կործանեցին Հայաստանը . . . պղծ ինք իր հարուածներով կիցնայ. Հայաստան անձնատապան մ'է, ոչ ոք իր վրայ կարգահատի, ոչ ոք կողնէ իրեն . . . ահ, եթէ մէկ մը Անին ալ ճանկերուն մէջ առնեմ, աւելի մեծափարթամ և զօրաւոր պիտի ըլլամ . . . և այն մատնիչին գերեզման մը պիտի տամ Անիի աւերակաց մէջ . . .

ՏԵՍԻԼ Զ.

ԱԼՓԱՍԼԱՆ, ԱՊՐՍՍԱՄ ԵՒ ԶՕՐԲ ՊԱՐՍԻՅ

ԱՊՐՍՍԱՄ. Բոլոր բանակը պարտատ է քու հրամանդ կատարելու :

ԱԼՓԱՍԼԱՆ. Զօրապետ, դու անդամ մը քու զօրքերովդ Անիի պարսպին վրայ յարձակելու փորձ մը բքէ, և տեսնե՛նք թէ Անիցիք զիմադրելու ջանք պիտի ընեն՝ դարձեալ, (սոյն միջոցին Աճիկն ողբոց եւ յայտնի աղաղակաց ալմուկ մը կը լսուի) ինչ է այս :

ԱՊՐՍՍԱՄ. Կը լսե՛ս, Վեհափառ թագաւոր, Անիի մէջ յուսահատութիւնը տիրել է :

ԱԼՓԱՍԼԱՆ, Ուրեմն յարձակինք (վառագոյր կ'ըջնի)

(վերջ Դ. Արարուածին)

ԱՐԱՐՈՒՄ Ե.

Տեսարանն է աւերակ վայր մը.—Ասիկն անդին փռուած դիակներ որոնք կը հեւան կը գալարին.—Զեմեք ցիրուցան.

ՏԵՍԻԼ Ա.

ԿՈՅՐ ԵՒՆԻՐՈՒՆԻՆ (մանկիկ մը գրկած)

Ահ, տէր փախչիմ, ամեն կողմէն Պարսկաց մահալանները կը լսուին՝ որոնք Հայոս արեամբ յաղենալ կուզեն . . . կորսնցուցի որդիս՝ հարստ, մեռա՛ն, սղջ են, չը գիտեմ, միշտ թո՛ւս մնաց ինձ

SUB L. f.

ՎԻՐԱՒՈՐԵԱԼ. (ինկած տեղը գալարելով) *Զառահ*...

ՎԻՐԱՆՈՐԵՍԼ. (զլուխը վեր առնելով եւ ծեռունին դիտելով)
Հայր իմ...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ . Ահ, որդիս է կարծեմ . . . Բաղն՝ էր . . .

ՎԻՐԱՒՈՐԵԱԼ . ես եմ :

ԾԵՐՈՒՆԻՆ . Ո՞ւր ես :

ՎԻՐԱՒՈՐԵԱԼ . Զայնիս մօտեցի՛ր :

ԾԵՐՈՒՆԻՒՆ . Վերադարձա՞յ ես :

ՎԻՐԱԽՈՐԵԱԼ. Սյուն:

ԾԵՐՈՒՆԻՒՆ . Զաւարկաւ . . . (մօտենայով) :

ՀԻՐԱԽՈՐԵԱԼ. Ի՞նչ է այդ գրկածդ:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ . Զաւակդ է :

ՎԻՐԱՒՈՐԵԱԼ, Բաբբիկո :

ԾԵՐՈՒՆԻՆ . Այո՛ :

ՎԻՐԱԽՈՐԵՆԱԼ. Տուր ինձ, որպէսզի խոցեալ սրտիս վրայ գրե-
կեմ անգամ մը, հայր իմ (կառնեի) :

ԾԵՐՈՒՆԻՆ . Արդեօք ծափն է վերքդ , Բաղյուր :

ՎԻՐԱԽՈՐԵԱԼ, Մահացող է, հայր իմ, սրտիս վրայ:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ . Աստուծանման իմ :

ՎԻՐԱՆՈՐԵՍԼ. Բայց դեռ կրնամ քանի մը վայրկեան ապրիլ, քանի որ Բաբկա գիրկա է . . . իսկ Աշխէնա ի՞նչ եղաւ, հայր իմ, ո՞ւր է ինքը, իմ սիրելի ամուսինս :

ԾԵՐՈՒՆԻՆ . Ձեռք գրեալք . եւ այս մանկիկին հետ եկեղեցին էր
 և կաղօթէի . երբ իմացայ որ Պարսիկները Անիի վրայ կը յարձա-
 կին . . . դարձայ տուն ձեզ գտնելու . . . և երբ հոն հասայ՝ թաղն ա-
 ւերակ և ամայի գտայ . . . ձայն մ'անդամ չը լսեցի . չը տեսայ մէկը՝

որուն հարցում մ'ընէի. միշտ վիրաւորեալներու հանդիպեցաւ, որոնք
կը հեծեծէին և պատակած, ջուր կաղաղակէին:

ՎԻՐԱՅԻՈՐԵԱԼ . Ուրեմն անգուշ Պարսկից սրտյն ճարակ մեզ
նազելի Սչխէնս առանց անգամ մ'իր մանկիկը սրտին վրայ սեղմե-
լու . բայց լաւ է որ գերի չըլլայ և մեռնի :

ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԱՍԻՍԻԱՆՔԸ

ԾԵՐՈՒԽԻՆԵՐ . Ահա , այսպե՛ս պիտի տեսնենք մեր գոռուկ Անին ,
իր հագար ու մէջև ունեցող գլուխները այսպե՛ս պիտի փշրէին . հոյա-
կապ պատահաններն ու փառաւոր շէնքերն առհասարակ թաղուեցան
արեան հեղեղներու մէջ . . . չը բացուէին աչքերս և չը տեսնեմ իր ո-
ղորմելի աւերակները :

Լուսինե , Բաբայան , Կարապետ

ՎԻՐԱՆՈՐԵՍԼ՝ Ահ, հայր իմ, կզգամ որ պիտի մեռնիմ, ազա-
տէ գտնէ զաւակս եւ իմ տեղը վրէժնդբութիւն աւրվեցո՛ւր իրեն
միշտ պատգո՛ւր զինքն աւերակաց մէջ, եւ անոնց ամեն մէկ բեկո-
ւին սոսկալի պատմութիւնը բրէ իրեն... Եթէ Աշխէնս ալ գտնես,
իմ վերջին մնաս բարովս հաղորդէ՛ իրեն, թող աղէկ խնամէ մեր
զաւակը... իր սիրտը պարսկական ատելութեամբ վառէ՛... քաղաքին
պարիսպներուն մօտ ենք, հայր իմ աղատէ՛ զաւակս... Վախի՛ր... ք...

ԾԵՐՈՒՆԻՆ . Իսկ դո՞ւ, Բաղն՝ւր . . .

ՎԻՐԱՍԻՆՈՐԵԱՆԷ. Ես հիմա պիտի մեռնիմ, հայր իմ:

Ծեբոնիէն, Ահ, ինչպէս շքեղ վիրաւոր թողում մընայ:

ՎԻՐԱՒՈՐԵԱՆ. Զեա մի՛ մտածեք, հանգիստ. եմ, հայրենակի
համար կը մեռնիմ... երջանիկ եմ:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ . Զարմիկ :

ՎԻՐԱՆՈՐԵԱԼ. Փախիր, հայր, հիմա Գարսիկները կը հասնին:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ . Մնաս բարեալ :

ՎԻՐԱՆՈՐԵԱՆԼ. Երկրիս բարեաւ, հայր իմ, (ԵՏԵՆԱՍԱՅԵԱՆԻՍ ԵՆ
պոռալով) փառի՛ր, հայր իմ հոռեւեղ խռմբ մը կատաղի Պարսիկ
կուզան... ա՛հ, հասան հօրս բով... Բարեկա ձեռքէն կը յափշտո-
կեն... օգին մէջ հանեցին... զեղծեր պիտի զարնեն... կեցէ՛ք...
ա՛հ, (նիչ մը կարճակէ եւ կը մեռնի):

ՏԵՍԻՆԳ.

SEPT 4. 1900

(Հետք կիներ, ծերեր, ֆանտազմեր, եւ ուրիշ զինեալ մարդիկ) Ահ, ամբն տեղ տւերաւիր ծածկեր է, ամեն տեղ Հայու արիւն կը քալէ... Աստուծայ փոթորկալից շունչը անցաւ Անիի վրայէն ինչպէս անցաւ Բաբելոնի՝ երկունքի եւ ուրիշ գոռոզ քաղաքաց վրայէն: Անի Հայաստանի քաղաքաց թագունին՝ որուն խորիւս պարսկալայ տակ աշխարհակալ թշնամեաց սրտեր արիւնեցեան, ի գեալին կը խա-

հարձէ իր մոխրալից գլուխը, որպէսզի անարգ Պարսկին անցնի աւ-
տոր վրայէն՝ կոխարտելով Հայութեան դրոշմը. ահ այսչափ պիտի
խոնարհի եղեր Հայաստան... այսչափ սե է եղեր Հայութեան ճակա-
տագիրը... այսչափ անտերուծ պիտի մնայ եղեր Հայաստան... (Իրեն-
ները ցուցնելով) ահա՛ քահանաներ՝ որ սուր շարժել գիտեն, ահա
կիներ՝ որ պատերազմի կուզեն... դո՛ւք, Հայութեան մնացորդներ,
դուք կուռեցէք հայրենեաց փառացը համար, մինչդեռ իշխանները՝
միջնաբերդը կապատանին... ձեր զաւակներուն՝ եղբայրներուն՝ հայ-
րերուն՝ մայրերուն և ամուսիններուն համար կուռեցէք՝... զինուոր
չիկայ՝ զինուոր եղի՛ք. Հայ չիկայ՝ Հայ եղի՛ք... հրամանատար չու-
նինք, ահա ես զօրապետ, ձեր ճակատին վսեմ սլաքն ու թիւնը՝ բա-
ւական է թշնամին դողացնելու:

Տ Ե Ս Ի Լ Դ .

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ԱՊՐՍՍԱՄ

ԱՊՐՍՍԱՄ. (առանց զանոնք տեսնելու) Դեռ չը կրցի զանել
զինքը, միջնաբերդն է եղեր:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Զո՞վ:

ԱՊՐՍՍԱՄ. (մեկուսի) Տէր Վահրամ:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Դեռ զո՞վ կը խնդրես քու դժխտային սրախդ
դո՛ւ, վատ արանց, դեռ չը կշտացար եղբարցդ արեամիլը որոնք
քու սրբազան հայրենեացդ աւերակները սղոցեցին... չորս կող-
միդ հայէ, չե՞ս ստկար... չե՞ն քսամիր մազերդ այս ողորմելի
անտարանները դիտելով. միթէ քու մարմարեայ կուրծքիդ տակ
փոխանակ սրտի՛ դժոխք կը վառի... չե՞ս լսեր եղբարցդ աղի-
սզորմ աղաղակները, տո՛ւք տամեց իրենց ամուսինները, զաւակները,
եղբայրները, հայրերը, մայրերն ու հայրենիքը, և ապա դեռ զարկ:

ԱՄԷՆՔԸ. Տո՛ւք մեզ:

ԱՊՐՍՍԱՄ. Պարսկէն ուղեցէք:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Դուն տուիր Պարսկին, անօրէն, դո՛ւք քու
հայրենեացդ դռներն անոր բացիր, քու սրախդ դժոխային բոցերուն
մառնեցիր հայրենիքդ... յաւիտեան անէծք պիտի լսես այն
զարեքէն որոնք Անիի աւերակացի վրայէն պիտի անցնին լա-
լով... արիւն քալէ սրտէդ Հայաստանի աւերակացի պէս.
անիծեալ բլրա Հայութեան ճակատագրին պէս:

ԱՄԷՆՔԸ. (սուրհեցիկ բարձրացնելով) Մա՛հ մառնիցին:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Կեցէ՛ք, այն՝ որ դարնել կուզէք, Հայ անու-
նը կը կրէ. դուք մի՛ գայնէք, վառնալի ձեր սուրբերէն աւելի անկ
և սրգալի՝ Սասունոյ ձեռքը կայ անոր վրայ, դուք մի՛ ըլլաք իր

դահիճը, թող իր խիղճը ըլլայ իր դահիճը, թողէ՛ք զինքը. մի՛
պղծէ՛ք իր արեամբը ձեր ամբիժ սուրբը...:

ԱՄԷՆՔԸ. Տուք մեզ մեր հայրենիքը:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Երկրքէն խնդրեցէ՛ք, և ո՛չ թէ այս վատէն՝ որ
միայն մառնել զիտէ... թողէ՛ք զինքը:

ԱՊՐՍՍԱՄ. Այլ բաւական է:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Գնա՛, վա՛տ. և թող գունդադուռն անէծքներ
քեզ հալածեն... կորի՛ր...:

ԱՊՐՍՍԱՄ. (մեկուսի) Միջնաբերդը... (կը մեկնի. լսն-
կաւ աւերակ մը փչելու աղմուկը կը լսուի դռնէն):

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Տեսէ՛ք իր գործած աւերակն իր վրայ փառ և
թաղեց զինքը:

Տ Ե Ս Ի Լ Ե .

Տ. ՎԱՀՐԱՄ (իրենցներով), ԱՆՓԱՍԼԱՆ (գործով)

ԱՆՓԱՍԼԱՆ. Ո՞վ են այս քահանաները, ձերերը և կիները՝ որոնք
սուր կը կրեն և իմ արիւնաբոց չուրէս չեն փախչիր... ո՞վ են ասոնք:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ. Քու թշնամիները:

ԱՆՓԱՍԼԱՆ. Իմ թշնամիներս... իմ թշնամիներս հսկաներ
կրնան ըլլալ... ձկեցէք սուրբնիդ և խոնարհեցուցէ՛ք զլուս-
նիդ Պարսկական լուծին՝ կթէ չէք ուղեր մեռնիլ:

ԱՄԷՆՔԸ. Ո՛չ հրէք:

ԱՆՓԱՍԼԱՆ. Ի՞նչ կը խնդրէք, ուրեմն:

ԱՄԷՆՔԸ. Ազատութիւն հայրենեաց:

ԱՆՓԱՍԼԱՆ. Ի՞նչ իրաւամբ խնամէ կը խնդրէք այն ազատու-
թիւնը՝ զոր դուք ծախեցիք ինձի. քանի՞ տեսակ Հայ կայ, մէկը կու-
տայ, միւսը ետ կուզէ. թշուառնի՛ր, մուցէ՛ք այսուհետեւ հայրե-
նիք՝ ազատութիւն և իրաւունք, վասն զի Պարսկին օղակն անցաւ ձեր
վիզը. քանի որ Հայը չը կրցաւ տէր ըլլալ, պէտք է որ գերի ըլլայ
(Հայերը գլխիկոր ետ կը դառնան. վարագոյրը կ'իջնէ):

(Վերջ Ե. Աւարուածին)

Վ Ե Ր Զ Ա Ր Ա Ն

Տեսարանն է գիշեր. — Լուսին. — Աւերակ վաւ մը, խորք նրդեն.
ՄՈՒՍՍՈՅՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵՍԱՅ (շղթայակապ)

Մայր մ'ունէի ես միայն

Այն ալ գնաց գիրկ մահուան,

Անմիթար թողուց զիս

Գերեզմանաց պահապան:

Հայրենիք մը ունէի
 Յետ Աստուծոյ սիրելի,
 Այն ալ ինչ ճոխ փառքերէն
 Զգեց ինձ սեւ չլթայ մի:
 Ես որ հաւի ձեռքս սուր
 Ի՞նչ կրեմ այս անուր,
 Պաշտիկ. քալէ այս չլթայն
 Զիս ժօրքս հետ հողին տո՛ւր:
 Ամէն գիէն սեւ խուժան
 Կը կոխտաէ Հայաստան,
 Հայք կը հեւան վերաւոր
 Պալատ և հիւզ կը մըխան:
 Զը կայ հաւժկու Հայ գինւոր
 Զի կոտորեցաւ սուրն անոր.
 Զիք ալօթող քանանայ
 Եւ չիք տաճար փաւաւոր:
 Սուգ է պատեր ամէն վայր
 Ասաղերն անգամ չեն իսկ վառ,
 Այն Հայաստանն ալ չըկայ
 Այլ գերեզմանք ու խաւար:
 Շղթայ կապած իմ վրդին
 Գերի վարեն ցաւազին,
 Կուզեն պաշտել տալ ինձի
 Ստար մարդ՝ հող ու երկին:
 Աւերակներն ես կուզեմ
 Հայաստանիս տնօրդէմ,
 Ար հոն լամ իմն հայրենիք
 Մինչ ողջունեմ մահուան սեմ:
 Ի՞նչ անոնք սեւ թող ըլլան
 Ես կը սիրեմ յաւիտեան.
 Զի երբ իմ մայրս մեռաւ
 Ըստ, «Սիրէ՛ զՀայաստան»
 Պիտի սիրեմ զանի ես
 Յետին չունչ իմ սրտէս,
 Մինչ որ ժպտի Հայաստան
 Հանդէպ չիմիս բոցակէզ:
 Թող Հայք ունին միաբան
 Ինձ պէս սիրել Հայաստան,
 Հետ իմ աչաց ցօղին ցօղ
 Երբ զայն աւեր կը տեսնեն:
 Թ'եւ է անկեալ Հայաստան
 Պիտի կանգնի հուսկ յաւայն,
 Երբ որ Հայեր միասիրտ
 Գոչեն «Կեցցէ Հայաստան»:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0337345

28237